

Moşe ben Nahman

Büşra Şahin (çev.)

Yüksek Lisans Öğrencisi,
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Giriş

Barselona Münazarası, Orta Çağ'da Yahudiler ve Hıristiyanlar arasında gerçekleştirilen ve kayıtları günümüze ulaşan münazaralardan biridir. Barselona Münazarası'ndan önce 1240 yılında gerçekleştirilen Paris Münazarası ve yaklaşık iki yüzyıl sonra 1413 yılında gerçekleştirilen Tortosa Münazarası da kayıtlarına bugün ulaşabildiğimiz münazaralardır. Bunlar dışında İspanya Yahudilerinden doktor ve tarihçi Şlomo ibn Verga (ö. 1554) tarafından yazılan *Şevet Yehuda* isimli eserle varlığından haberdar olduğumuz ancak tam kayıtları günümüze ulaşmayan münazaralar da vardır. Şlomo ibn Verga, bu münazaraları, Yahudi bilgiler ile bu bilgelerin hizmet ettiği Hıristiyan otoriteler arasındaki sohbetler gibi anlatmaktadır.¹ Barselona Münazarası, taraflara sağlanan konuşma özgürlüğü ve argümanların kalitesi açısından diğer münazaraları geride bırakmaktadır.

Barselona Münazarası 1263 yılında gerçekleştirilmiştir. Eski bir Yahudi olan keşiş Pablo Christiani (ö. 1274), Aragon kralı I. James'e giderek bir münazara talep etmiştir. Bu isteği kabul eden kral, Yahudi tarafın temsilciliğini Rabbi Moşe ben Nahman'a (ö. 1270) vermiş ve kendisini münazaraya katılmak üzere Barselona'ya çağırmıştır. Hıristiyan taraftan ise Papa'nın desteği ile Fransisken ve Dominiken keşişler katılmıştır. Halka açık bir şekilde gerçekleştirilen münazarada Mesih'in

¹ Richard Gottheil & Kaufmann Kohler, "Disputations", *Jewish Encyclopedia*, 4: 617-618.

doğası, Talmud bilgelerinin Mesih hakkındaki görüşleri ve Mesih'in güncel durumu tartışılmıştır. Münazaranın, argümanların tartışılması açısından tam bir sonuca ulaşılmeden bitirildiği görülmektedir. Hıristiyan tarafın kaleme aldığı Latince kayıta bunun sebebi olarak, Rabbi Moşe ben Nahman'ın münazaranın aleyhine sonuçlanacağını fark edip can havli ile Filistin topraklarına kaçması gösterilmektedir. Ancak kaynaklarda Rabbi Moşe ben Nahman'ın Filistin göçünün 1267 yılında gerçekleştiği konusunda fikir birliği söz konusudur. Yahudi taraf ise Hıristiyanların Rabbi Moşe ben Nahman'ın argümanları karşısında aciz kalıp tez elden münazarayı kapatmayı tercih ettiklerini savunmaktadır.

Münazaranın Rabbi Moşe ben Nahman tarafından kaleme alınan kaydında, etkin figürler olarak karşımıza çıkan üç kişi vardır. Bunlar; Yahudi tarafın tek temsilcisi Rabbi Moşe ben Nahman, Hıristiyan tarafın sözcüsü ve münazara teklifini krala sunan keşiş Pablo Christiani ve münazaranın huzurunda gerçekleştirildiği Aragon kralı I. James'tir.

Yahudi tarafın temsilcisi Rabbi Moşe ben Nahman, 1195 yılında Gerona'da doğmuştur. İsmi baş harflerinden oluşturulan kısaltma ile Ramban olarak bilinir. Nahmanides ya da İspanyolca Bonastruc de Porta olarak da anılmaktadır. Kral tarafından münazaraya çağrılan Ramban, döneminin önemli Yahudi ilim adamlarındandır. Doktor, şair, kabalist ve filozof olarak da bilinen Ramban, münazaradan 4 yıl sonra, 1267 yılında göç ettiği Filistin topraklarında 1270'te ölmüştür.² Kabalacı görüşlerini barındıran Tevrat tefsiri ile Yahudiler arasında büyük öneme sahiptir. Ramban, münazara başlangıcında kraldan talep ettiği tam konuşma özgürlüğü ile büyük ölçüde münazaranın gidişatını belirlemiştir. Elde ettiği tam konuşma özgürlüğü ile münazara sırasında takındığı rahat tavır, keşişler ile girdiği tartışmalarda konuşmalarındaki alaycılıkta da görülmektedir. Ramban aynı zamanda münazarayı İbranice olarak kayıt altına almıştır. Diğer Orta Çağ münazaralarından Paris ve Tortosa münazaralarında ise kayıt müelliflerinin, Yahudi tarafın temsilcilerinin öğrencileri olduğu görülmektedir. Birinci ağızdan bize ulaştırılan Barselona Münazarası metni, bu açıdan önem kazanmaktadır.

Münazaranın diğer etkin figürü Pablo Christiani, önceden Yahudi olan Fransisken bir keşiştir. Yahudilerin ayırt edici işaret taşımasını emreden ferman, Barselona Münazarası'ndan altı yıl sonra Pablo Christiani'nin Fransa Kralı IX. Louis üzerindeki etkisi ile yayınlanmıştır. Pablo Christiani Dominiken keşişlere İbranice öğretmek, Yahudi dinî

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Rabbi Charles B. Chavel, *ha-Ramban Rabbenu Moşe ben Nahman* (Kudüs: Mosad Rav Kok, 1967).

metinlerini sansürlemek ve Yahudilere yönelik misyonerlik vaazları düzenlemek gibi görevlerde bulunmuştur. Pablo Christiani'nin münazara talebiyle gittiği Aragon Kralı I. James ise, Yahudileri devlet kademelerinde görevlendiren bir kraldır. Ramban tarafından kaleme alınan münazara kaydı da onun Yahudilere karşı takındığı nispeten olumlu tavrı ortaya koymaktadır. Zira kral, Ramban tam konuşma özgürlüğü istediğinde bunu temin etmiş, soru ve argümanları ile münazarada yer almış, münazara sonunda Ramban'ı ödüllendirmiştir. Öte yandan münazara sona erdiğinde, Şabat günü sinagoga giderek Yahudilere dinlerini terk edip Hıristiyanlığı seçmeleri için uyarılarda da bulunmuştur.

Münazara için katılımcılar ve dinleyiciler yaklaşık iki hafta içerisinde beş gün bir araya gelmişler, bunlardan dördünde münazara oturumu gerçekleşmiş, Şabat'a denk gelen beşinci gün ise Hıristiyan heyet sinagoga gitmiştir. Burada Dominiken keşiş Ramon de Penyafort teslis hakkında vaaz etmiştir. Kral James de Yahudi halka dinlerini terk edip Hıristiyanlığı tercih etmelerini nasihat etmiştir. Münazara sonrasında da bu vaazların hız kesmeden devam ettiği görülmektedir.³ Ramban ve Pablo Christiani teslis üzerine tartışmak isteseler de kendilerine fırsat verilmemiştir. 20 Temmuz günü başlayan münazaranın son oturumu 31 Temmuz'da gerçekleşmiştir. Hıristiyan heyetin sinagog ziyareti ise 4 Ağustos Cumartesi gününe denk gelmektedir. İlk oturum sarayda yapılırken ikinci oturum için kral bir manastırı tercih etmiştir. Ardından üçüncü ve dördüncü oturumlar tekrar sarayda yapılmıştır. 5 Ağustos Pazar günü, Ramban saraya giderek Kral James'in huzuruna tekrar çıkmıştır. Kral, Ramban'ı 300 dinar ile ödüllendirmiştir.

1263 yılında gerçekleştirilen münazara, özellikle Hıristiyan egemenliği altında yaşayan Yahudilerin hayatını kısa ve uzun vadede etkileyecek sonuçlar doğurmuştur. Münazaranın sonuçlarından ilki, 1265 yılında Girona Piskoposu'nun açtığı davadır. Piskopos, Ramban tarafından kaleme alınan *Vikuah ha-Ramban* nüshasına ulaşmış ve bu nüsha ile Papa IV. Clement'e giderek Ramban'ı dava etmiştir. Dava neticesinde Ramban için iki yıl hapis kararı çıkmıştır. Ayrıca Papa IV. Clement *Vikuah ha-Ramban* nüshalarının imha edilmesini emretmiştir. İmha faaliyeti için görevlendirilen keşişler arasında Pablo Christiani de yer almıştır.⁴

³ Robert Chazan, *Church, State, and the Jew in the Middle Ages* (New Jersey: Behrman House, 1980).

⁴ Nina Caputo, *Nahmanides in Medieval Catalonia History, Community, and Messianism* (Indiana: University of Notre Dame Press, 2007), 93-94.

Münazaranın kısa vadede etkili olan önemli sonuçlarından bir diğeri Ramban'ın, aleyhine açılan davalar, devam eden soruşturmalar ve siyasi-dinî baskı nedeniyle Filistin topraklarındaki Akre'ye göç etmesidir. Ramban 1267 yılında göç etmiş, 1270 yılındaki ölümüne kadar Filistin topraklarında yaşamıştır. Yine 1267 yılında Papa IV. Clement tarafından kaleme alınan *Turbato Corde* isimli resmi mektup da bu göçte etkili olmuştur. Dominiken ve Fransisken keşişlere iletmek üzere yazılan *Turbato Corde* ile Papa, o güne kadar Hıristiyan halkın yargılandığı engizisyonunda, Yahudi halkın da yargılanabilmesinin önünü açmıştır. Keşişlere yargı ve infaz izni veren Papa, Yahudilikten Hıristiyanlığa geçenleri geri döndürenlerin ve Hıristiyanlara Yahudilik tebliği yapanların engizisyona çıkarılmasını istemektedir.⁵ Dominiken keşiş Raymond Martini tarafından yazılan *Pugio Fidei* adlı eser de yine Barselona Münazarası neticesinde oluşmuştur denebilir. Raymond Martini münazarada yer alan konulardan yola çıkarak Yahudiliğe reddiye niteliğindeki kitabını kaleme almıştır.⁶

1240 yılında gerçekleştirilen Paris Münazarası'nda olduğu gibi Barselona Münazarası sonrasında da bir fermanla Talmud nüshalarının sansürlenmesi emredilmiştir. Sansür fermanını yerine getirmeyenler para cezasına tabi tutulmuştur. Yapılan kontrollerde sansürsüz olduğu görülen nüshalar ise yakılarak imha edilmiştir. Eski bir Yahudi olan keşiş Nicolas Donin ile Paris Yahudi cemaatinin önde gelenlerinden Rabbi Yehiel'in etkin bir şekilde yer aldığı Paris Münazarası da binlerce cilt olduğu ifade edilen Talmud nüshalarının imhası ile sonuçlanmıştır.⁷ Ancak Paris Münazarası ile Barselona Münazarası arasında, Talmud'un tenkit edilmesi ve Talmud'un Hıristiyanlık savunması için kaynak olarak kullanılması gibi önemli bir fark vardır. Paris Münazarası'nda temel argüman, Talmud'un İsa sonrası derlemelerinin Hıristiyan karşıtı eğilimlerin bir ürünü olmasıdır. Barselona Münazarası'nda ise Talmud, Hıristiyanlar tarafından Hıristiyanlığın hak din oluşunu kanıtlamada kaynak olarak kullanılmıştır.

Münazaranın, Hıristiyanlar tarafından tutulmuş Latince kaydı ve Yahudiler tarafından tutulmuş İbranice kaydı olmak üzere iki farklı kaydı mevcuttur. Latince kaydın İbranice kayıttan çok daha kısa olduğu

⁵ Edward M. Peters, "Inquisition", *Encyclopedia of Medieval Philosophy between 500 and 1500* (New York: Springer, 2011), 548.

⁶ Hyam Maccoby, *Judaism on Trial Jewish-Christian Disputations in the Middle Ages* (Oxford: The Littmann Library of Jewish Civilization, 2003), 41-42.

⁷ Maccoby, *Judaism on Trial*, 19-38.

görülmektedir. Bu kayda, Robert Chazan tarafından hazırlanan *Church, State and the Jew in the Middle Ages* adlı kitaptan ulaşılabilir.⁸ Yahudi tarafın tuttuğu İbranice kaydın bizzat Ramban tarafından yazıldığı konusunda araştırmacılar fikir birliğine varmışlardır. Dönemin dili ve Ramban'ın eserleri ile münazara metni karşılaştırılarak bu sonuca ulaşılmıştır.⁹ Bu metin, 'Ramban'ın Münazarası' anlamında *Vikuah ha-Ramban* ve 'Münazara Kitabı' anlamında *Sefer ha-Vikuah*¹⁰ olarak adlandırılmaktadır. Bu tercümede, Rabbi Charles B. Chavel'in *Vikuah ha-Ramban* başlıklı İbranice edisyonu¹¹ esas alınmıştır. Gerek görüldükçe bu edisyonun yine Rabbi Charles B. Chavel tarafından yapılan İngilizce tercümesi¹² ile karşılaştırmalara başvuru olarak tercümenin sağlaması yapılmıştır. Bunun dışında Hyam Maccoby'nin *Judaism on Trial Jewish-Christian Disputations in the Middle Ages*¹³ ve Robert Chazan'ın *Church, State and the Jew in the Middle Ages*¹⁴ adlı eserleri de münazara metnini İngilizce tercümesiyle sunmaktadırlar. Çalışmamızda bu tercümelemler de dikkate alınmıştır.

Vikuah ha-Ramban *

1 Sanhedrin'den¹⁵ öğreniyoruz ki: "Rabbiler şunu öğrettiler: İsa'nın beş talebesi vardı; Matay, Nakay, Netzer, Bunay ve Toda. Matay'ı

⁸ Chazan, *Church, State, and the Jew in the Middle Ages*, 266-268.

⁹ Nina Caputo, *Nahmanides in Medieval Catalonia History, Community, and Messianism*, 107-110; Francesco Bianchi, "The Hebrew Text of the Disputation of Barcelona" (Barselona: Museu d'Historia de Barcelona, 2013), 1-16; Maccoby, *Judaism on Trial*, 55-78.

¹⁰ *Sefer Vikuah*'ın Orta Çağ'da yapılan Yahudi-Hıristiyan münazaraları kayıtları için genel anlamda başlık olarak kullanıldığı ve zamanla literatürün de bu şekilde anıldığı görülmektedir. Örnekler için bkz. Daniel Lasker, *Jewish Philosophical Polemics against Christianity in the Middle Ages* (Oxford: The Litmann Library of Jewish Civilization, 2007), 13-20.

¹¹ Nachmanides, *Kitvey Rabbenu Moşe ben Nahman*, thk. Rabbi Charles B. Chavel (Kudüs: Mosad Rav Kok, 1963), 302-320.

¹² Nachmanides, *Writings of the Ramban*, thk. ve çev. Rabbi Charles B. Chavel (New York: Shilo, 2009), 717-769.

¹³ Maccoby, *Judaism on Trial*, 102-150.

¹⁴ Chazan, *Church, State, and the Jew in the Middle Ages*, 269-276.

* Münazaranın İbranice metnini temin eden ve tercümenin her aşamasında vaktini ayırıp yol gösteren, desteğini esirgemeyen Hocam Yasin Meral'e müteşekkirim.

getirdiler ve onlara dedi ki, ‘Matay ölüme mi mahkûm edilecek? Yazılı değil mi ki, ne zaman (matay) görmeye gideceğim Tanrı’nın yüzünü?’¹⁶ Ancak ona şöyle dediler, ‘Evet, Matay katledilecek, çünkü şöyle yazılıdır, ne zaman (matay) ölecek adı batası.’¹⁷ Nakay’ı getirdiler ve onlara dedi ki, ‘Nakay ölüme mi mahkûm edilecek? Yazılı değil mi ki, masum (v`naki) ve doğru olanı öldürmeyeceksiniz.’¹⁸ Ancak ona dediler ki, ‘Evet, Nakay katledilecek, çünkü şöyle yazılıdır, gizli yerlerde, masumu (‘naki’) katleder.’¹⁹ Netzer’i getirdiler ve onlara dedi ki, ‘Netzer ölüme mi mahkûm edilecek? Yazılı değil mi ki, ve bir dal (v`netzer) köklerinden yetişecek.’²⁰ Ancak ona dediler ki, ‘Evet, Netzer katledilecek, çünkü şöyle yazılıdır, ama sen reddedilen bir dal gibi (k`netzer) mezarından dışarı atıldın.’²¹ Bunay’ı getirdiler ve onlara dedi ki, ‘Bunay ölüme mi mahkûm edilecek? Yazılı değil mi ki, oğlum (b`ni), ilk doğanım İsrail’dir?’²² Ancak ona dediler ki, ‘Evet, Bunay katledilecek, çünkü şöyle yazılıdır, bu yüzden, oğlunu (binha), ilk doğanını öldüreceğim.’²³ Toda’yı getirdiler ve onlara dedi ki, ‘Toda ölüme mi mahkûm edilecek? Yazılı değil mi ki, şükürün(l`toda) bir ezgisi?’²⁴ Ancak ona dediler ki, ‘Evet, Toda katledilecek, çünkü şöyle yazılıdır, kim şükür (toda) kurbanı sunarsa Beni yüceltir.’²⁵” Rabbi Şlomo²⁶ yorumladı: “Onlar [bahsi geçen beş kişi], [Roma] hükümetinde nüfuzlu [kimselerdi] ve [bu sebeple] onların [bağışlanma için sunduğu] beyhude savunmalarının hepsine cevap vermek gerekliydi.” Bu düşünce çerçevesinde, Efendimiz Kral’ın²⁷ –

¹⁵ Babil Talmudu, Sanhedrin, 43b. Rabbi Charles B. Chavel, bu kısmın geç dönem edisyonlarda sansürlendiğini ancak ilk dönem el yazmalarında yer aldığını not etmektedir. Bkz. Nachmanides, “Vikuah ha-Ramban”, Kitvey Rabbenu Moşe ben Nahman, 302.

¹⁶ Mezmurlar 42:3.

¹⁷ Mezmurlar 41:6.

¹⁸ Çıkış 23:7.

¹⁹ Mezmurlar 10:8.

²⁰ Yeşaya 11:1.

²¹ Yeşaya 14:19.

²² Çıkış 4:22.

²³ Çıkış 4:23.

²⁴ Mezmurlar 100:1.

²⁵ Mezmurlar 50:23.

²⁶ Rabbi Şlomo ben Yitshaki (ö. 1105), Raşi kısaltmasıyla bilinmektedir. Tanah tefsiri ve Talmud şerhi ile meşhur Yahudi âlimidir.

²⁷ Aragon Kralı I. James.

- ihtişamı artsın ve krallığı yücelsin-, bilgelerinin ve danışmanlarının huzurunda kendini rezil eden²⁸ Keşiş Pablo'nun²⁹ saçmalıklarına verdiğim cevapları kaydediyorum.
- 2 Efendimiz Kral, kendisinin [ve danışmanlarının] huzurunda Barselona'daki [kraliyet] sarayında Keşiş Pablo ile tartışmamı emretti. Şöyle cevap verdim, “[Yalnızca] özgür konuşmama izin verirseniz Efendimiz Kral'ın emrini yerine getireceğim. Bunun için Kral'ın ve burada bulunan Keşiş Ramon de Penyafort³⁰ ile beraberindekilerin müsaadesini talep ediyorum.”
- 3 Keşiş Ramon cevapladı, “Hakaret etmemen kaydıyla olabilir.”
- 4 Onlara dedim ki, “[Bütün] bu [mesele] hakkında sizinle bir tartışmaya girmek istemiyorum.³¹ Ancak münazara esnasında nasıl ki siz her istediğinizi söylemekte özgürsünüz, ben de sizin gibi [aklımda olanı] konuşmakta özgür olmalıyım. Siz konuşurken adabımuaşerete uyacak kadar aklım başımda ve bu sebeple sınırları aşmayacağım, ama konuşma özgürlüğüne sahip olmalıyım.” Hepsi özgürce konuşmama müsaade ettiler.
- 5 Nitekim cevap verdim ve dedim ki, “Yahudi olmayanlarla Yahudiler arasında geçen [önceki] tartışmalar inancın esasına yönelik değildir, bir çok şer'i uygulamayla ilgili tartışmalardır. Ancak bu yüce huzurda, sadece bütün şeriatın kendisine bağlı olduğu konular hakkında tartışmak istiyorum.”
- 6 Onların hepsi şöyle yanıtladılar, “İyi söyledin.” Böylece ilk olarak Mesih konusu hakkında konuşmaya hemfikir olduk. Mesih hâlihazırda geldi mi -ki Hıristiyan inancı böyledir- yoksa hala gelmedi mi -ki Yahudi inancı bu şekildedir-? Daha sonra Mesih'in gerçekten Tanrı mı yoksa bir erkek ve kadından doğmuş tam bir insan mı olduğunu tartışacağız. Sonrasında ise gerçek Tora'yı [şeriatı]

²⁸ Burada kendini rezil eden anlamında tercüme ettiğimiz תבשילו/taḇšilo kelimesi Mişna Gittin 60:10, Sanhedrin 103a ve Berahot 17b'de yemeği çok pişirerek bozma anlamında; Berahot 34a'da ise yemeği çok tuz ekleyerek yakma anlamında kullanılmıştır. Kelimenin, heretikliğin açıkça ilanı, kendini rezil etme, insanları saptırma anlamına geldiği söylenebilir.

²⁹ Fransisken Keşiş Pablo Christiani.

³⁰ Dominiken lider Keşiş Ramon de Penyafort. Barselona Kilisesi'nde dönemin etkin figürlerindendir.

³¹ Cümlelerin başındaki kelimenin (אני) aynı ya da anı şeklinde okunmasına bağlı olarak ‘Sizin inancınızla ilgili böyle şeyler söylemem’; ‘Sizin yaptığınız gibi yapmam’ ya da ‘Koyduğunuz bu kurala uyacağım’ şeklinde farklı tercüme tercih edilebilir.

muhafaza edenler Yahudiler mi yoksa Hıristiyanlar mı diye tartışacağız.

- 7 Keşiş Pablo, peygamberlerin kehanette bulunduğu Mesih'in çoktan geldiğini Talmud'umuzdan [delillerle] ispatlayacağını iddia ederek [tartışmayı] açtı.
- 8 Cevpladım ve dedim ki, "Bu konuda tartışmadan önce, bana [iddiasını Talmud'dan kanıtlamanın] nasıl mümkün olacağını öğretmesini ve açıklamasını isterim. Duydum ki Keşiş Pablo, Provence ve [diğer] birçok yere seyahat ederken pek çok Yahudiye benzer bir ifadede bulunmuş, oldukça hayrete düştüm. [Şimdi] bana Talmud bilgilerinin, Hıristiyanların düşündüğü gibi İsa'nın Mesih olduğuna, bütün yönleriyle bir insan ve bir ilah olduğuna inandıklarını söylemeye mi çalışıyor, cevaplasın bunu. Doğrusu, İsa olayının İkinci Mabet [döneminde]³² olduğu, Mabet'in yıkılışından önce doğduğu ve öldürüldüğü bilinmiyor mu? Rabbi Akiva³³ ve dostları gibi Talmud bilgeleri yıkımdan sonra yaşadılar. Rabbi [Yehuda] ha-Nasi³⁴ ile Rabbi Natan³⁵ gibi Mişna'yı öğretenler de yıkımdan çok yıllar sonra yaşadılar. Talmud'u derleyen ve düzenleyen Rav Aşi³⁶ zaten yıkımdan yaklaşık dört asır sonra yaşadı.³⁷ Eğer bu bilgiler İsa'nın mesihliğine, onun hakikat olduğuna, inancının ve dininin hakikat olduğuna inandırlarsa, Keşiş Pablo'nun iddiasını ispatlayacağını söylediği şeyleri yazdırlarsa, nasıl Yahudi dininde kaldılar ve önceki yaşam şekillerini devam ettirdiler? Onlar Yahudilerdi, hayatları boyunca Yahudi dininde kaldılar ve Yahudi olarak öldüler. Onlar, onların çocukları ve tüm öğretilerini ağızlarından duyan talebeleri! Onlar neden irtidat etmediler ve

³² İkinci Mabet dönemi M.Ö. 515 ile M.S. 70 yılları arasındaki dönemdir. M.Ö. 515 yılında Babil sürgünü dönüşünde Mabet yeniden inşa edilmiş, M.S. 70 yılında Roma İmparatorluğu tarafından tekrar yıkılmıştır.

³³ Rabbi Akiva (ö. 135), Tannaim dönemi Mişna âlimidir.

³⁴ Rabbi Yehuda ha-Nasi (ö. 217), Tannaim dönemi âlimidir, Mişna'yı derlemiştir.

³⁵ Rabbi Natan, Yehuda ha-Nasi ile birlikte Mişna'yı derlemiştir.

³⁶ Rav Aşi (ö. 427), Amora'im dönemi Babil Sura akademisi *gaonudur*. Babil Talmudu'nun ilk editörüdür.

³⁷ İkinci Mabet'in yıkılışı (Yahudi takvimine göre) dünyanın yaratılışından 3828 yıl sonra gerçekleşmiştir ve Rav Aşi 4186 yılında ölmüştür. Buna göre aradaki fark 358 yıldır. Ramban yaklaşık tarih vererek 400 yıl demektedir. Ramban'ın, Rav Aşi'nin kendisinin değil, ölümünden 730 yıl sonra öğrencilerinin Talmud'u tamamlaması gerçeğinden yola çıkarak bir sayı vermiş olması olasıdır.

onların sözlerinden Hıristiyanların imanının hakikat olduğunu –uzak olsun- çıkararak ve Yahudi imanından dönen Keşiş Pablo’nun yaptığı gibi İsa’nın dinine dönmediler? Aksine, onlar ve onların ağzından Tora’yı alan talebeleri Yahudi olarak yaşadılar ve öldüler, bugün bizim olduğumuz gibi! Bize Musa’nın dinini ve Yahudi geleneğini öğretenler onlardır. Bugünkü amellerimizin hepsi derlenmesinden bugüne Talmud’a ve Talmud bilgilerinin işlerini nasıl yaptığına dair gördüklerimize dayanmaktadır. Bütün Talmud’un yegâne amacı bize Tevrat’ı, şeriatı ve Mabel döneminde atalarımızın, peygamberlerin ve Musa Efendimizin -selam onun üzerine olsun- emrine göre nasıl yaşadıklarını öğretmektir. Ancak eğer onlar İsa’ya ve onun dinine inandırlarsa, neden onların sözlerini onlardan [güya] daha iyi anlayan Keşiş Pablo gibi yapmadılar!”

- 9 Keşiş Pablo yanıtladı, “Bunlar münazara [konularından] kaçmak için [söylenen], lafı uzatan sözler. Yine de söyleyeceklerimi dinle.”
- 10 Onlara dedim ki, “Bana göre bu, onun hakikati olan şeyler söylemeyeceğinin açık bir delilidir ancak iddialarını dinleyeceğim çünkü bu Kral Efendimizin isteğidir.”
- 11 Sonra [Keşiş Pablo] başladı ve dedi ki, “İşte, ayet bildirir, Şilo gelene kadar kraliyet esası Yehuda’dan ayrılmayacak...³⁸ Şilo kelimesi Mesih’e işaret eder. Peygamber³⁹ bu sebeple der ki, Mesih ondan gelene kadar Yehuda daima gücü elinde tutacak. Bugün ne tek bir kabilesiniz ne de bir hükümdarın buyruğundasınız, eğer öyleyse, onun soyundan olan ve hükümdarlığın sahibi Mesih hâlihazırda gelmiş olmalı.”
- 12 Yanıtladım ve dedim ki, “Peygamberin sözleri, Yehuda krallığının [Mesih’in gelişine kadar] hiçbir zaman yok olmayacağı anlamına gelmez. Aksine peygamber, krallığın ondan asla tamamen alınmayacağını ya da uzaklaşmayacağını söylemektedir. Burada niyet şudur ki, İsrail’de krallık devam ettiği sürece kralın Yehuda’dan olması beklenir. Eğer günah yüzünden krallıkları yok olursa, [krallık eninde sonunda geri elde edildiğinde] Yehuda [kabilesine] geri döner/dönecektir.⁴⁰ Sözlerimin kanıtı şudur ki, İsa’dan önce yıllarca İsrail’in değil Yehuda’nın krallığı yoktu⁴¹, çünkü [Yahudilerin] Babil’e

³⁸ Yaratılış 49:10.

³⁹ Yaratılış 49:10’da Kraliyet esası Yehuda’dan ayrılmayacak diyen Yakup Peygamber (יַעֲקֹב).

⁴⁰ Konu ile ilgili olarak bkz. Ramban’ın Yaratılış 49:10 tefsiri.

⁴¹ İkinci Mabel’in sonlarında İsrail’e hükmeden Herodlular Yehuda kabilesinden değildi.

sürgüne gönderildiği yetmiş yıl boyunca ne Yehuda'da ne de İsrail'de herhangi bir krallık/otorite vardı. İkinci Mabed [döneminde], kısa bir süre hükmeden Zerubavel ve oğulları⁴² dışında Yehuda'nın kralı yoktu. İnsanlar İkinci Mabed'in yıkılışına kadar, Haşmonayim Hanedanlığı'ndan kohenlerin ve onların hizmetkârları [Herodluların] hükmettiği 380 yıl⁴³ boyunca [kralsız] kaldılar. Şimdi, açıktır ki insanlar sürgündeyken, yani kendi anayurtlarında değillerse, başlarında kral da yoktur.”

- 13 Keşiş Pablo cevapladı, “Tüm o zamanlar boyunca Yahudilerin kralları olmamasına rağmen yine de [Davut Hanedanı'nın soyundan gelen] otorite adamlarına sahip oldular. Bu nedenle Talmud'da⁴⁴ yorumladılar: *Kraliyet esası Yehuda'dan ayrılmayacak*. Bu, insanlara asa ile hükmeden Babil'deki cemaat liderlerini⁴⁵ ima eder. [Ayet devam eder,] *ne de ayakları arasındaki hükümdarın değneğinden*. Bu, [İsrail topraklarında] Tora'yı birçoklarına öğreten Hillel⁴⁶ ve onun nesline işaret eder. Ancak bugün, Talmud [döneminde] bilindiği gibi bir atama sisteminiz yok ve yönetim ortadan kalktı. Bu sebeple bugün kimsenin kendisine 'Rabbi' demeye hakkı yok. Sana *maestro*⁴⁷ demeleri bir hata ve sen bu unvanı haksız yere kullanıyorsun.”
- 14 Alay edercesine cevapladım, “Bu konunun münazarayla ilgisi yok. Yine de, hakikati söylemiyorsun. Rabbi, *maestro*'nun tercümesi değildir; *maestro*'nun eşdeğeri *rav*'dır ve Talmud'da bilgiler atanmamış [olsalar da] *rav* olarak adlandırılırlar. Ancak ne *maestro* ne de iyi⁴⁸ bir ilim insanı olmadığımı itiraf ederim.” Uygun bir dille bunu söyledim ve şöyle söyleyerek [konuya geri] döndüm, “Sana bildiriyorum ki, hatıraları kutsanmış Rabbilerimiz bu cümleyi⁴⁹ yalnızca gerçek krallığa nispetle açıklamak niyetindeydiler. Ancak

⁴² Zerubavel'den sonra oğlu Meşullam, sonra da onun oğlu Hananya gelmektedir.

⁴³ Grek egemenliği 180, Haşmonayim Hanedanlığı 103 ve Herod Krallığı 103 (Avoda Zara, 9a) yıl toplamda 386 yıl sürmüştür. Zerubavel'in oğlu Meşullam, Grek egemenliğini başlatan Büyük İskender döneminin başlangıcında öldü. Bu sebeple Ramban tarafından söylenen 380 sayısı yaklaşık bir ifadedir.

⁴⁴ Babil Talmudu, Sanhedrin, 5a.

⁴⁵ Sürgün lideri (ראש הגלות/ראש الجالوت/exilarch) anlamına gelen unvan.

⁴⁶ Rabbi Hillel (ö. 10), Hillel ha-Bavli ya da Hillel ha-Zaken olarak da bilinmektedir. Ardından Hillel okulu kurulan Tannaim dönemi alimidir.

⁴⁷ İspanyolca öğretmen, hoca.

⁴⁸ Başka bir nüshada 'önemli (חשוב/haşuv) bir ilim insanı değilim' olarak yer almaktadır.

⁴⁹ Yaratılış 49:10. “Kraliyet esası Yehuda'dan ayrılmayacak.”

sen diline doladığın birkaç laf/vaaz dışında yasadan ve hukuktan anlamıyorsun. Bilgelerin söyledikleri aşağıdaki sebeplere dayalıdır: Katı bir yasaya göre, tek bir hâkim yalnızca başkandan⁵⁰ -ki o kraldır- adalet dağıtma onayı aldıysa [bir davada verdiği yanlış bir kararın] karşılığını ödemekten muaftır. Dahası Rabbiler şöyle demişlerdir: Sürgün zamanında Davut soyundan bazı kraliyet varisleri olduğundan, Babil cemaat liderleri ve İsrail topraklarındaki başkanlar gibi milletlerin hükümdarları tarafından görevlendirilenlere, [başkalarına] adalet dağıtma onayı ve yetkisi verme hakkı bahşedilmiştir. Bu uygulama İsa'dan sonra dört asırdan uzun süre Talmud bilgeleri arasında devam etmiştir. Talmud bilgilerinin düşüncesi, her daim Yehuda'dan bir kral ya da hükümdarın⁵¹ olacağı değildi. Aksine peygamber⁵², Yehuda'ya İsrail krallığının onun olacağını vadetti, ona [yalnızca] gerçek krallığı garanti etti. Bununla beraber, bahsettiğim gibi o [krallık] uzun yıllardır kesildi. Babil sürgünü boyunca, ne kral ne de hükümdarlık onlardaydı. İkinci Mabed döneminde, krallık [Haşmoni] kohenler ve onların [Herodlu] hizmetkârlarının elindeyken, Yehuda kabilesinin ne cemaat lideri ne de başkan gibi bir otoritesi vardı. Çünkü liderlik ve otorite, onların kohen krallarına, yargıçlarına, memurlarına ve onların beğendikleri kişilere aitti.”

- 15 O zaman Cenovalı Keşiş Pere⁵³ cevapladı, “Bu doğru. Kutsal Kitap [krallığın] tamamen kesilmeyeceğini ama yerel dilde *vagare* [denen] geçici duraklamalar olabileceğini ifade eder.”
- 16 Krala, “Görüyorsunuz, Keşiş Pere benimle aynı fikirde” dedim.
- 17 Keşiş Pere dedi ki, “[Aslında] aynı fikirde değilim. Babil [sürgünü] yetmiş yıllık ama kısa bir zaman ve Ezra Kitabı'nda⁵⁴ yazıldığı gibi [İkinci Mabed'i inşa etmek için Babil'den dönen insanların] çoğu Birinci Mabed'i hatırlıyordu. Bu [çeşit bir zaman aralığı] ‘duraklama’ ya da yerel dilde *vagare* olarak adlandırılır. Ancak şimdi [sürgün] bin yıldan uzun süredir devam ediyor, [kraliyetin] ortadan kalktığı ayan beyan ortaya çıktı.”

⁵⁰ Nasi (נָסִי), Sanhedrin başkanlarına verilen unvan.

⁵¹ Krallık ve hükümlanlık göstergesi, otorite simgesi olan asa (שֵׁבֶט וּמַחֲזֵקָה) kelimesini bu şekilde tercüme etmeyi tercih ettik. Anlam bütünlüğünü ve açıklığı sağlamak için bu tercihle devam edeceğiz.

⁵² Peygamber Yakup.

⁵³ Fransisken lider.

⁵⁴ Ezra 3:12.

- 18 Yanıtladım, “Şimdi kendini avutuyorsun. ‘Ortadan kalkma’ geri dönecek bir şey için geçerlidir. Peygamberin sözlerinde çok yıllar ile [bir] yıl ya da [sadece] birkaç yıllık [kesinti] arasında fark yoktur. Üstelik bahsettiğim zamanlar [yani Yehuda’nın krallığı elinde tuttuğu bütün İkinci Mabed dönemi] uzun bir süre teşkil eder. Dahası, atamız Yakup, Yehuda’ya kralın ve hükümdarlığın sadece Yehuda’nın kendi kabilesinden olacağını vaat etmedi. Bunun yerine ona tüm İsrail’in krallığını verdi ki şöyle yazılıdır, *Yehuda, kardeşlerin seni övecek.*⁵⁵ Yine şöyle yazılıdır, *Yehuda kardeşleri arasında en güçlü oldu, önderlik hep onun soyundan çıktı.*⁵⁶ Kral Süleyman’ın ölümünden [Yeroboam’ın on iki kabilenin onundan oluşan İsrail Krallığını kurduğu zaman] itibaren Yehuda’nın bütün İsrail kabileleri üzerindeki hükmü sona erdi, yazılıdır ki, *Yehuda kabilesinden başka hiç kimse Davut soyunu izlemedi.*⁵⁷ Bu nedenle, açık bir şekilde peygamber [Yakup’un] krallığın tamamen kaldırılmayacağını söylediği açıktır. Gerçek şu ki, [Yehuda kabilesinin krallığa sahip olmadığı] sürgün zamanı ne ‘ortadan kalkma’ ne de ‘duraklama’ olarak adlandırılabilir. [Bu yalnızca ‘geçici bir duraklama’dır] ve Yehuda’nın [otorite sahibi olmamasından] kaynaklanmaz, bilakis halk yüzündendir. Peygamber, Yehuda’ya İsrail’in asla sürgüne gitmeyeceğini, böylece [kendi topraklarında] onlara her daim hükmedeceğini vaat etmedi.”
- 19 Sonra Keşiş Pablo, dönüp Talmud’da Mesih’in hâlihazırda geldiğini söylediklerini ileri sürdü. *Eyha Rabba’dan*⁵⁸ saban sürerken öküzü böğüren Yahudi bir çiftçi hakkındaki rivayeti alıntılıdı. Yoldan geçen bir Arap ona seslendi, “Ey Yahudi! Ey Yahudi, öküzünü çöz, sabanını çöz, saban demirini çıkar çünkü Mabed yıkıldı.” Böylece o öküzünü çözdü, sabanını çözdü ve saban demirini çıkardı. Sonra öküz ikinci kez böğürdü. Arap ona dedi ki, “Öküzünü bağla, sabanını bağla, saban demirini tak çünkü Mesih’iniz doğdu.”⁵⁹
- 20 Cevpladım, “Bu hikâyeye inanmıyorum ama o benim sözlerimin bir kanıtı.”

⁵⁵ Yaratılış 49:8.

⁵⁶ I. Tarihler 5:2.

⁵⁷ I. Krallar 12:20.

⁵⁸ *Eyha Rabba*, 1:51.

⁵⁹ Bu rivayet, Kudüs Talmudu’nda da yer almaktadır. Bkz. Yasin Meral, *Yahudi Dinî Literatüründe Mesih, Deccal ve Gog-Magog* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 49-50.

- 21 Aynı adam⁶⁰ [Keşiş Pablo] bağırdı ve dedi ki, “Görüyorsunuz, kendi [kutsal] kitaplarını [kendisi] reddediyor.”
- 22 Dedim ki, “Gerçekte ben Mesih’in [Mabed’in] yıkıldığı gün doğduğuna inanmıyorum. Bu hikâye ya doğru değil ya da bilgelerin sırları arasında [yatan] başka bir anlamı var. Yine de, [eğer] senin anlattığın gibi yalın anlamını kabul etsem [bile] o benim savımın bir kanıtıdır çünkü [Midraş] Mesih’in yıkım günü, bu olaydan sonra doğduğunu söylüyor. Eğer öyleyse İsa senin dediğin gibi Mesih olamaz çünkü o yıkımdan önce doğup öldürülmüştür. Hakikatte, onun doğumu yıkımdan yaklaşık iki yüzyıl önce⁶¹ gerçekleşmiştir ve senin hesabına göre [bu, yıkımdan] yetmiş üç yıl [öncesine tekabül eder].” Bunun üzerine adam sükût etti.
- 23 Kraliyet yargıçlarından Master Guillem cevapladı ve dedi ki, “Şu anki tartışma İsa ile ilgili değil ancak Mesih’in henüz gelip gelmediği ile ilgili. Sen onun gelmediğini belirttin ancak kitabınız geldiğini söylüyor.”
- 24 Ona yanıt verdim, “Siz tipik yargısal kandırmaca ile cevaplamayı seçtiniz. Yine de buna yönelik size yanıt vereceğim. Bilgeler [Mesih’in] geldiğini söylemediler; onlar onun [yıkım günü] doğduğunu söylediler. Musa Efendimiz [Firavun’un huzuruna] doğduğu gün çıkmadı, o zaman bir kurtarıcı da değildi. Ancak, Yüce Tanrı’nın emriyle Firavun’un huzuruna çıkıp ona İsrail’in Tanrısı Rab diyor ki: *halkımı bırak gitsin*⁶² dediğinde, işte o zaman onun geldiği [söylenebilir]. Benzer şekilde Mesih, Tanrı’nın emriyle Papa’nın huzuruna çıkıp *halkımı bırak gitsin* dediğinde onun geldiği [söylenebilir]. Ancak, henüz bugüne kadar o gelmedi ve o aslında Mesih de değil. Kral Davut doğduğunda ne kraldı ne de mesh edilmişti ama Samuel onu meshettiğinde, işte o zaman meshedilmiş

⁶⁰ Burada kullanılan *שׂאוּ/oto ha-iş* ifadesi, Yahudi literatüründe belli figürler için ismi zikredilecek kadar önem vermeme vurgusu içerecek şekilde kullanılmaktadır. Bkz. Yasin Meral, *Yahudi Düşüncesinde İslam Algısı İbn Meymun (Maimonides) Örneği* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 129-130.

⁶¹ Talmud’da, M.Ö. 104-78 yılları arasında Yehuda’ya hükmeden I. Hirkanus’un oğlu Alexander Yanna döneminde geçtiği belirtilen bir rivayet yer alır. Rivayete göre kral, rabbilerin idamını emretmişti. Bunun üzerine, Rabbi Yeşu ben Perahya (ya da Yehoşua ben Perahya) ile Yeşu (İsa) adında bir genç Mısır topraklarına kaçmaktadır. Yahudi geleneğinde, rivayetdeki gencin İsa Mesih ile özdeşleştirildiği metinler yer almaktadır. Bkz. Babil Talmudu, Sanhedrin, 107b; Babil Talmudu, Sota, 47a.

⁶² Çıkış 5:1.

- [kral] oldu. [Peygamber] Eliyahu [gerçek kurtarıcıyı] Tanrı'nın emriyle meshedeceği gün, işte o zaman ona Mesih denecek. Sonrasında, bizi kurtarmak için Papa'ya gelecek ve işte o zaman kurtarıcı geldi denecek.”
- 25 Aynı adam [Master Guillem] karşı çıktı, “İsa'nın durumunda olduğu gibi Mesih'in ölümü konusunu ve kötü insanların eline nasıl düştüğünü anlatan *Bakın, kulum başarılı olacak*⁶³ cümlesiyle başlayan bir kısım var. Bu kısmın Mesihle ilgili olduğuna inanıyor musun?”
- 26 Ona dedim ki, “Gerçek anlamına göre o ayet, yalnızca genel anlamda İsrail halkından bahsediyor, zira peygamberler ona her daim *Ey kulum İsrail*⁶⁴, *Ey kulum Yakup*⁶⁵ diye seslenir.”
- 27 Keşiş Pablo dedi ki, “Bilgelerinin sözlerinden Mesih'ten bahseden [kısmı] anlıyorum.”
- 28 Onu yanıtladım, “Hatırası kutsal Rabbilerimizin *aggadot*⁶⁶ kitaplarında [bu kısım] Mesih ile ilintili olarak yorumladıkları doğrudur ama onlar hiçbir zaman [Mesih'in] düşmanları tarafından öldürüleceğini söylemediler. Yahudi geleneğinin hiçbir kitabında, ne Talmud'da ne de *aggadotta*, Davut oğlu Mesih'in öldürüleceğini, düşmanlarının ellerine teslim edileceğini ya da günahkârlarla birlikte gömüleceğini bulamazsınız. Sizin mesihlik atfettiğiniz kişi gömülmemişi bile. Eğer isterseniz, bu kısmı⁶⁷ size net ve iyi bir şekilde açıklayacağım. Mesih'in, sizin kurtarıcınız gibi, öldüreceğine dair bir imada bulunmaz.” Ancak onlar [açıklamamı] dinlemek istemediler.
- 29 Aynı adam [Keşiş Pablo] dönüp tekrar dedi, “Talmud'da açıklanmıştır ki Rabbi Yehoşua ben Levi, Eliyahu peygambere ‘Mesih ne zaman gelecek?’ diye sordu. [Eliyahu] ona cevap verdi, ‘Mesih'in kendisine sor.’ [Rabbi Yehoşua ben Levi] sordu, ‘O nerede?’ [Eliyahu] yanıtladı, ‘Roma kapısında, hastalar arasında.’ Bunun üzerine [Rabbi Yehoşua ben Levi] oraya gitti ve onu buldu. Ona sordu vs. Nitekim o zaten geldi ve o, Roma'dadır ve Roma'ya hükmeden İsa'dır.”⁶⁸

⁶³ Yeşaya 52:13.

⁶⁴ Yeşaya 41:8.

⁶⁵ Yeşaya 44:1.

⁶⁶ Şer'i hükümler dışındaki konuları ele alan midraşlar, kutsal metin açıklamaları. Metin boyunca *aggadot* ve *haggada* olmak üzere iki farklı kullanımı vardır. *Aggadot* belirsiz çoğul, *haggada* ise belirli tekil kullanımıdır.

⁶⁷ “Bakın, kulum başarılı olacak” (Yeşaya 52:13).

⁶⁸ Bkz. Meral, Yahudi Dinî Literatüründe Mesih, *Deccal ve Gog-Magog*, 62-63.

- 30 Onu yanıtladım, “Onun [henüz] gelmediği açıkça burada yazılı değil mi? [Rabbi] Eliyahu’ya ‘Ne zaman gelecek?’ diye sormadı mı? Aynı şekilde [Rabbi], Mesih’e ‘Efendimiz ne zaman gelecek?’ diye sordu. Bu nedenle, rivayetlerin yalın anlamına göre, zaten doğmuştu ama ben buna inanmıyorum.⁶⁹”
- 31 O zaman Efendimiz Kral sordu, “Eğer [Mesih] bin yıldan daha önce gerçekleşen Mabel’in yıkıldığı gün doğduysa ve henüz gelmediyse [artık] gelmesi nasıl [mümkün] olur? Bin yıl yaşamak insan doğasında yoktur!”
- 32 Ona cevap verdim, “Koyduğumuz şartlardan biri şuydu ki ben sizinle münakaşa etmeyeceğim ve siz tartışmalara dâhil olmayacaksınız. Ancak, [sorunuza cevaben], eskiler arasında Âdem ve Metuşelah [gibi] bin yıla yakın yaşayan [adamlar] vardı. [Hatta] Eliyahu ve Enok daha uzun yaşadılar çünkü hayatı bahşeden Tanrı’dır.”
- 33 Dedi ki, “Peki şimdi o nerede?”
- 34 Cevapladım, “Bu, tartışmayla alakalı değil ve sizi cevaplamayacağım. Belki kraliyet elçilerinizden birini alalacele gönderirseniz Toledo kapılarında onu bulabilirsiniz.” Bunu dalga geçerek söyledim.
- 35 Bu noktada ayağa kalktılar ve kral münazaraya, gelecek Pazartesi günü devam etmek üzere tarih belirledi.
- 36 O gün, kral şehirdeki manastırlardan birine gitti. Tüm şehir halkı, Yahudi olmayanlar ve Yahudiler orada toplanmıştı. Aralarında piskopos ve tüm rahipler ile bilgeler ve vaizler vardı. [Keşiş Pablo] konuşmak için kalktı.
- 37 Kral Efendimize dedim ki, “Efendim, [önce] beni dinleyin!” İsteğime rağmen dedi ki, “İddia eden taraf o olduğu için önce o konuşmalı.”
- 38 Dedim ki, “Mesih hakkındaki düşüncelerimi açıklamama izin verin, sonra o açıkça cevaplayabilir.”
- 39 Sonra kalktım ve dedim ki, “Ey halklar, hepiniz duyun.”⁷⁰ Keşiş Pablo bana hakkında peygamberlerin konuştuğu Mesih’in gelip gelmediğini sordu ve ben henüz gelmediğini söyledim. Sonra Mesih’in Mabel’in yıkıldığı gün doğduğunu belirten bir *aggada* kitabı getirdi. Dedim ki, “Bu [metne] inanmasam da bu metin benim sözlerimi destekleyecektir. Şimdi size neden bu [metne] inanmadığımı söylediyimi açıklayacağım. Bilmelisiniz ki bizim üç çeşit kitabımız

⁶⁹ Burada aynı olarak yazılan kelime *ani* olarak kabul edilirse ‘haggadaya inanıyorum’ anlamı çıkmaktadır ve bu şekilde kabul edildiği nüshalar vardır.

⁷⁰ Mika 1:2.

vardır. Birincisi Tanah'tır⁷¹, hepimiz ona tam bir imanla inanırız. İkincisi Talmud olarak adlandırılır, Tora emirlerinin yorumudur. Tora'da 613 emir vardır ve Talmud'da açıklanmamış bir tane emir bile yoktur. Biz onda bu emirlerin açıklandığına inanırız. Vaazlar anlamına gelen Midraş adında üçüncü bir kitabımız vardır. O, piskoposun kalkıp bir vaaz vermesi ve vaazdan etkilenen bir dinleyicinin onu kayıt altına alması gibidir. Bu [vaaz] kitabıyla ilgili olarak, eğer birisi ona inanırsa bu iyi ve güzeldir; eğer ona inanmazsa bu ona [manevi] bir zarar vermez.⁷² Mesih'in sürgünün bitmesine yakın bir zamana kadar doğmayacağını yazan bilgilerimiz var, [sürgünün sonuna doğru doğduğunda] gelecek ve bizi sürgünden kurtaracak. Bu sebeple kitabın, Mesih'in yıkım günü doğduğunu belirten beyanına inanmıyorum. [Bu kitabı] aynı zamanda Razonamiento anlamında *haggada* kitabı olarak da adlandırıyoruz. Bunun anlamı, [bu kitap] bir kimsenin bir başkasına anlattıkları dışında bir şey değil. Ama ben bu rivayeti sizin yapacağınız gibi yalın manasıyla kabul ediyorum. [Bu rivayet] İsa'nızın kendi kendinize iddia ettiğiniz gibi Mesih olmadığını açık kanıttır çünkü o [Mabed'in yıkıldığı gün] doğmadı, [onun tüm yaşamı] aslında [yıkımdan] çok daha önce geldi geçti. Siz, Kral Efendimiz, onlardan daha iyi bir itiraz yükselttiniz. Bin yıl yaşamanın insan doğasında olmadığını [söylediniz]. Şimdi sorunuza açık bir cevap getireceğim. İşte, ilk insan 930 yıl yaşadı. Kutsal Metin onun günahından dolayı öldüğünü açıklar ve o günahı işlememiş olsaydı çok daha uzun [yıllar] ya da [belki] sonsuza kadar yaşayacaktı. Hepimiz, Yahudi olmayanlar ve Yahudiler, kabul ederiz ki ilk insanın günahı ve cezası Mesih döneminde hükümsüz kalacak. Eğer öyleyse, Mesih'in gelişinden sonra [sıradan ölümlü bizler], hepimiz ölümden beri olacağız. Ancak Mesih'in kendisi onu tamamen hükümsüz kıldı. Bunun için, bu Mesih'in bin yıl ya da belki sonsuza kadar yaşaması umulur. Bu nedenle, bir mezmurda denilir ki, *Senden yaşamı istedi...*⁷³ Bu [mesele şimdi] izah edilmiştir."

40 "Efendimiz Kral, dahası Mesih'in nerede kaldığını sordunuz. Cevap Kutsal Kitap'ta açıkça yazılıdır. İlk insan dünya üzerinde Aden Bahçesi'ne yerleştirilmiştir. [İnsan] günah işlediğinde şöyle

⁷¹ İbranice metinde להבב"ה/ha-Bibliya kelimesi ile karşılanmıştır.

⁷² İmanını etkilemez.

⁷³ Mezmurlar 21:5.

denmiştir, Tanrı onu Aden bahçesinden çıkardı.⁷⁴ Eğer öyleyse Âdem'in cezasından muaf olan bu kişi, orada Aden Bahçesi'nde beklemektedir. Bilgeler de bahsettiğim *aggadot* kitabında böyle söylemişlerdir.”

- 41 Kral dedi ki, “Bu *haggadada* onun Roma'da olduğunu söylemediniz mi?”
- 42 Ona dedim ki, “Onun Roma'da bulunduğunu söylemedim ama o belirli bir günde Roma'da görülmüştü. Eliyahu, o bilgeye⁷⁵ dedi ki ‘Onu, o gün orada bulacağız’ ve orada görüldü. Onun orada görülmesinin sebebi *haggadada* anlatılan hikmetine binaendi ve bu kadar insanın önünde anlatmak istemedim.” Böyle söyledim çünkü onlara *haggadada*, Mesih'in Roma'yı yıkıncaya kadar orada kalacağını yazılı olduğunu söylemek istemedim. Bu, Musa Efendimiz'in –selam üzerine olsun- olayında bulduğumuza benzerdir. O, daha sonra tüm tebaasını denizde boğarak kendisinden intikam alacağı Firavun'un sarayında yetiştirilmişti. Sur Kralı Hiram'ın⁷⁶ hakkında denildiği gibi, *Seni yakıp yok edecek bir ateş çıkardım içinden.*⁷⁷ Bu sebeple İşıya'da şöyle denir, *dana orada otlanıp uzanacak, filizlerini yiyip bitirecek.*⁷⁸ Pirke Heykalot'ta⁷⁹ denir ki, “Öyle ki bir adam arkadaşına şöyle der, ‘İşte Roma ve içindeki her şey bir *prutada*’, [arkadaşı] cevaplayacak, ‘Bana cazip gelmiyor.’” Tüm bunlar krala, onunla benim aramda, söylediklerim.
- 43 Sordum, “Mesih döneminde Âdem'in günahının hükümsüz kaldığına dair sözlerimi gerçekten kabul ediyor musunuz?”
- 44 Efendimiz Kral ve Keşiş Pablo cevap verdiler, “Evet, ama senin düşündüğün gibi değil. Aslında hepsi aynı ceza sebebiyle cehenneme girdiler. İsa Mesih'in günlerinde [ceza] kaldırıldı ve onları oradan kurtardı.”
- 45 Yanıtladım ve dedim ki, “Ülkemizde derler ki yalan söylemek isteyen şahitlerini uzakta tutar.⁸⁰ [Kutsal Metin'de] Âdem ve Havva'ya nispet edilen birçok ceza yazılıdır: *Toprak senin yüzünden lanetlendi,*⁸¹ *toprak*

⁷⁴ Yaratılış 3:23.

⁷⁵ Rabbi Yehoşua ben Levi.

⁷⁶ M.Ö. 980-947 yılları arasında, Kral Davut ile aynı dönemde hüküm sürmüştür.

⁷⁷ Hezekiel 28:18.

⁷⁸ Yeşaya 27:10.

⁷⁹ Pirke Heykalot, 6:2.

⁸⁰ Raşi, Bereşit Rabba, 11:6; Roş (Rabbi Aşer ben Yehiel), Şavuot, 1:13.

⁸¹ Yaratılış 3:17.

sana diken ve çalı verecek;⁸² topraktan yaratıldın ve toprağa döneceksin.⁸³ Benzer şekilde kadınlar hakkında denir ki, acı çekerek çocuk doğuracaksın.⁸⁴ Tüm bu [cezalar] bugün de geçerlidir. Bu sebeple, görülen ve hissedilen tüm cezalar, Mesih'inizin döneminde geri çekilmedi. Ama siz insanların [Kutsal Metin'de] yer almayan bir ceza olan cehennemden muaf olduğunuzu söylüyorsunuz. [Bu iddiada bulunabiliyorsunuz] çünkü sizi yalanlayan kimse yok. Aranızdan birini gönderin,⁸⁵ gelsin ve bize söylesin. Dahası, Tanrı kesinlikle kötülük yapmaz.⁸⁶ Sadık olanlara, ataları ilk insanın günahı yüzünden Cehennem cezası yoktur çünkü ruhum babamın ruhuna yakındır, bunun gibi Firavun'un ruhuna [yakınlığı da] eşittir. Ruhum Firavun'un günahı yüzünden Cehennem'e girmez. [İlk insanın günahının] cezası yalnızca bedenseldir zira bedenim annemden ve babamdan gelir. Adem ve Havva'nın cezası ölümlü olmak olarak kesildi ve nesilleri de ölümlü tabiata sahip olacaklar.”

- 46 Aynı adam ayağa kalktı ve dedi ki, “Mesih'in zamanının geçtiğine dair daha fazla kanıt getireceğim.”
- 47 Dedim ki, “Efendim, beni dinleyin. İnancımız, hakikatimiz ve hükmümüz Mesih'e bağlı değildir. Siz bana Mesih'ten çok daha faydalısınız. Siz kralınız ve o kral. Siz Yahudi olmayan bir kralınız, o Yahudi bir kral, Mesih sizin gibi et ve kandan oluşan bir kraldır. Sizin idarenizde, sürgünde, eziyet ve esaret altında, sürekli bize hakaret eden⁸⁷ ulusların aşığılaması⁸⁸ içinde Yaratıcıma ibadet ettiğimde ödülüm boldur çünkü Tanrı'ya bedensel varlığım üzerinden bir sunu sunmuş olurum bu çektiklerimle ve bununla gelecek dünyada kazancım çok fazla olacak. Ancak, benim inancımın olan Yahudi bir kral tüm milletleri yönetecek ve Yahudilerin şeriatına uymak benim için zorunlu olacak, bu durumda ödülüm de o kadar bol olmayacak. Bununla beraber, inancın temeli ve Yahudiler ile Hıristiyanlar arasındaki fark, son derece acı bir beyan olan tanrılığın temeli hakkındaki sözlerinizdir. Siz, Efendimiz Kral, Hıristiyan oğlu Hıristiyan, tüm hayatınız boyunca İsa'nın doğumunu konuşan

⁸² Yaratılış 3:18.

⁸³ Yaratılış 3:19.

⁸⁴ Yaratılış 3:16.

⁸⁵ Yaratılış 42:16.

⁸⁶ Eyüp 34:12.

⁸⁷ Mezmurlar 102:8.

⁸⁸ Hezekiel 36:15.

rahipleri, keşişleri ve vaizleri duydunuz. Aklınızı ve kemiklerinizin iliğini bununla doldurdular, bu sizin için alışılmış bir şey oldu. Yine de, inandığınız şey -ki bu inancınızın temelidir- aklın kabul edeceği bir şey değildir. [İsa'nın doğumuyla ilgili inandığınız şey] tabii bir durum değildir ve peygamberler böyle bir şeyi hiç söylemediler. Dahası, hiç bir mucize kendini böyle göstermez, yeri ve zamanı geldiğinde sağlam kanıtlarla açıklayacağım. Hiçbir Yahudinin ve hiçbir insanın aklı, yerlerin, göklerin ve bunların içindekilerin Yaratıcısı'nın Yahudi bir kadının rahmine nüfuz ettiğine, orada yedi ay⁸⁹ büyüdüğüne, bir bebek olarak doğduğuna ve sonra büyüyüp düşmanlarının eline teslim edildiğine, ölüme mahkûm edildiğine ve öldürüldüğüne ve sonra canlanıp ilk [ilahi] durumuna döndüğüne inanmaya izin vermez. Fikrinizi boş yere ve amaçsızca dile getiriyorsunuz ve aramızdaki tartışmanın temeli bu! Yine de isteğiniz doğrultusunda, Mesih hakkında da konuşalım.”

- 48 Keşiş Pablo dedi ki, “[Mesih'in hâlihazırda] geldiğine inanıyor musun?”
- 49 Dedim ki, “Hayır, aksine inanıyorum ve biliyorum ki o gelmedi. İsa dışında, dünyada kendisi ya da bir başkası tarafından Mesih olduğu söylenen hiç kimse olmadı. Onun Mesih olduğunu kabul etmem imkânsız çünkü peygamber Mesih hakkında dedi ki, *egemenlik sürecek denizden denize, nehirden [Fırat'tan] yeryüzünün ucuna dek!*⁹⁰ Ancak İsa'nın egemenliği olmadı. Hayatı boyunca düşmanları [tarafından] takip edildi, onlardan saklanıyordu. Sonunda [düşmanlarının] eline düştü, kendisini bile kurtaramadı. Hal böyleyken bütün İsrailoğullarını nasıl kurtarsın! Ölümünden sonra bile egemenliği olmadı, zira Roma yönetimi onun tarafında değildi. Aksine, Romalılar ona inanmadan önce Roma şehri dünyanın büyük kısmına hükmediyordu ama onun dinine geçtikten sonra birçok krallığı kaybettiler. Şu an, Muhammed'e tapanlar⁹¹ Hıristiyanlardan daha güçlüler. Benzer şekilde, peygamber, Mesih zamanıyla ilgili şöyle der, *bundan böyle kimse komşusunu ya da kardeşini, 'Rabb'i tanıyın' diye eğitmeyecek çünkü büyük küçük hepsi tanyacak beni...*⁹² Dahası şöyle denir, sular denizi nasıl dolduruyorsa dünya da Rabb'in bilgisiyle

⁸⁹ Bir başka versiyona göre dokuz ay.

⁹⁰ Mezmurlar 72:8.

⁹¹ מוֹדֵי מוֹחַד /ovdey Muhammed.

⁹² Yeremya 31:33.

dolacak,⁹³ ve denir ki, insanlar kılıçlarını çekiçle dövüp saban demiri, mızraklarını bağcı bıçağı yapacaklar, ulus ulusa kılıç kaldırmayacak, savaş eğitimi yapmayacaklar artık.⁹⁴ İsa'nın günlerinden bugüne, tüm dünya zorbalıkla ve yağmayla dolu. [Aslında] Hıristiyanlar diğer bütün milletlerden daha çok kan döküyor ve yine ahlaksız bir yaşam sürüyorlar. Kralım, siz ve şövalyeleriniz artık savaş eğitimi yapmasaydınız sizin için ne kadar zor olurdu? Peygamber, Mesih hakkında şunları söyledi, dünyayı ağzının değneğiyle cezalandıracak.⁹⁵ Keşiş Pablo'nun elindeki *haggada* kitabında Rabbiler onu şöyle açıklarlar: İnsanlar Kral Mesih'e 'Şu ülke sana karşı ayaklandı' diyecekler. O diyecek ki, 'Çekirge gelsin ve onu bitirsin.' Ona diyecekler ki, 'Şu eyalet sana karşı ayaklandı.' Onlara diyecek ki, 'Karışık bir hayvan sürüsü gelsin ve onları yıksın.' İsa'da bu gerçekleşmedi. Ona tapan sizler, [İsa'nın savaşı ortadan kaldırdığına inanmanıza rağmen, hala silahlarınız ve] zırhlı savaş atlarınızla kendinizi karlı sayıyorsunuz. Buna rağmen, bazen sizin için hiçbirinin değeri kalmıyor.⁹⁶ Size peygamberlerin sözlerinden birçok kanıt getireceğim.”

- 50 Aynı adam haykırdı ve dedi ki, “Böyle uzun boylu konuşmalar yapmak onun değişmez âdeti. Ancak soracak bir sorum var.”
- 51 Kral bana dedi ki, “Sen sus. Soruyu soracak olan o.” Sustum.
- 52 [Keşiş Pablo] dedi ki, “Bilgeleriniz, Mesih'in meleklerden daha üstün olduğunu söylüyor ve bu, ancak kurtarıcı ve ilah olan İsa'ya atfedilebilir.” [Rabbilerin] *haggada*daki sözlerinden kanıt getirdi: “O [Mesih] yüceltilecektir, yükseltilecektir ve çok yukarıda olacaktır. İbrahim'den daha çok yüceltilecek, Musa'dan daha çok yükseltilecek ve görevli meleklerden daha yukarıda olacaktır.”⁹⁷
- 53 Ona dedim ki, “Bilgelerimiz her zaman bütün sadıklar için bunu söylerler: ‘Sadıklar görevli meleklerden daha büyüktür.’⁹⁸ Musa Efendimiz de meleğe şöyle demiştir, ‘Benim oturduğum yerde senin ayakta durmana bile müsaade yoktur.’⁹⁹ Genel olarak İsrail hakkında dediler ki: ‘İsrail [Tanrı için] görevli meleklerden daha sevimlidir.’

⁹³ Yeşaya 11:9.

⁹⁴ Yeşaya 2:4.

⁹⁵ Yeşaya 11:4.

⁹⁶ Ester 5:13.

⁹⁷ Yalkut Yeşaya, 476.

⁹⁸ Sanhedrin, 93a.

⁹⁹ Sifre, Nitzavim, 308.

Ancak, bu *haggada* âliminin Mesih'le ilgili niyeti, atamız İbrahim'in – selam üzerine olsun- Yahudi olmayanları döndürdüğünü, Tanrı'ya imanı vaaz ettiğini ve [Babil kralı] Nemrud'a korkmadan zıt gittiğini söylemektir. Hâlbuki Musa, daha çaresiz durumdayken kötü ve güçlü kral Firavun'un önünde durarak, üzerine gönderdiği büyük belalarla ona itibar etmedi ve İsrail'i onun elinden kurtardı. İsrail'in kurtuluşu uğraşında melekler olağanüstü şekilde gayretliler, [meleğin Daniel'e dediği] gibi, onlara karşı önderiniz Mikail dışında bana yardım eden kimse yok.¹⁰⁰ Dahası denmiştir ki, çok yakında dönüp Pers önderiyle savaşaacağım.¹⁰¹ Yine Mesih onların hepsinden üstün olacak, yüreği Rabb'de cesaret bulacak.¹⁰² Tanrı'nın adıyla, o [Mesih] gelecek ve Papa'ya ve bütün milletlerin krallarına emredek, halkımı salver, bana tapsınlar,¹⁰³ ve o çok büyük mucizeler ve harika işler sergileyecek, onlardan hiç korkmayacak. Yıkıncaya dek onların Roma şehrinde kalacak. Arzu ederseniz, tüm pasajı¹⁰⁴ açıklayacağım." Ancak [Keşiş Pablo] istemedi.

- 54 Mesih'in Tanrı'ya İsrail'in günahlarını bağışlaması için dua ettiğine ve kendisinin acı çekmeyi kabulleneceğini teklif ettiğine dair bir başka *haggada*¹⁰⁵ alıntılardı. Ancak [Mesih], [Tanrı'nın] huzurunda dedi ki, "Dirilişin benim zamanımda gerçekleşmesi koşuluyla acıyı üzerime kabul ediyorum, sadece benim zamanımın ölümlerinin dirilişi değil ilk insandan bugüne kadar ölenlerin hepsinin ve yalnızca [doğal bir yolla] ölmüşlerin değil aynı zamanda denize atılıp boğulmuşların ve kurtlar ve canavarlar tarafından parçalanmışların da dirilişi." Şimdi, [Keşiş Pablo iddia etti], Mesih'in acı çekmesinin akıbeti İsa'nın kendi isteğiyle kabul ettiği katlidir.
- 55 Cevpladım, "Utanmayanın vay haline! İsa bunların hiçbirini yapmadı. İlk insandan bugüne ölümleri diriltmedi ya da diğer şeylerin hiçbirini yapmadı. Üstelik bu dua, Mesih'in fâni olduğunu ve tanrı olmadığını, ölümleri diriltme gücünün olmadığını gösterir. Ancak [*haggadaya* göre Mesih'in başına gelecek] bu musibetler gelişinin oldukça gecikmiş olması sebebiyle maruz kaldığı kederdir. Zira

¹⁰⁰ Daniel 10:21.

¹⁰¹ Daniel 10:21.

¹⁰² II. Tarihler 17:6.

¹⁰³ Çıkış 8:1.

¹⁰⁴ Bakın, kulum başarılı olacak pasajını.

¹⁰⁵ Rabbi Moşe ha-Darşan'ın Midraşı'ndan bir alıntı.

halkını sürgünde görüyor ve elinden bir şey gelmiyor.¹⁰⁶ Tanrı olmayanlara¹⁰⁷ inananların, onu reddedenlerin ve kendilerine başka kurtarıcılar edinenlerin onun insanlarından daha fazla hürmet gördüğünü görüyor.¹⁰⁸”

- 56 [Keşiş Pablo] tekrar döndü ve dedi ki, “Daniel der ki, başkaldırını ortadan kaldırmak, günaha son vermek, suçu bağışlatmak, sonsuza dek kalıcı doğruluğu sağlamak, görüm ve peygamberliği mühürlemek, En Kutsal’ı meshetmek için senin halkına ve kutsal kentine yetmiş hafta kadar zaman saptanmıştır.¹⁰⁹ 70 hafta [490] yıla tekabül eder ki bunun 420 yılı İkinci Mabel’in varlığı ve 70 yılı Babil sürgünüdür. En Kutsal olan İsa’dır.”
- 57 Ona dedim ki, “Onu bilen ve tanıyan çağdaşlarının doğruladığı hakikat olan hesabımıza göre İsa, o zamandan 30 haftadan [210 yıl] daha fazla bir süre önce yaşamış değil midir? Hatta senin hesaplamana göre bile, o, [yıkımdan] 10 hafta [70 yıl] önce yaşamıştır.”
- 58 Dedi ki, “Evet, öyleydi. Ancak bir ayette der ki, şunu bil ve anla ki Yerusâlim’i yeniden kurmak için buyruğun verilmesinden, meshedilmiş olan önderin gelişine dek.¹¹⁰ Meshedilmiş olan önderle aynıdır ve o İsa’dır.”
- 59 Dedim ki, “Bu da meşhur bir hatadır. Kutsal Kitap [Daniel’in] bahsettiği yetmiş haftayı böler ve [takip eden ayette] onları bir bir sayar: Meshedilmiş olan öndere dek yedi hafta geçecek. Sonrasında, aynı ayette bahseder ki, altmış iki hafta içinde Yerusâlim tekrar geniş yerler ve sokaklarla kurulacak. Sonra birçoklarıyla sağlam bir anlaşma yapacağı süre için bir hafta ve haftanın yarısını sayar. Böylece yetmiş hafta tamamlanır. Meshedilmiş önder dediğiniz İsa 7 hafta sonra gelmedi, ama senin hesabına göre 60 haftadan daha fazla [bir süre] sonra [geldi]. Tüm bölümü senin düşünce çizgin doğrultusunda bana açıklamaya kalkarsan senin yanlılığını kanıtlarım çünkü asla [ikna edici bir şekilde] açıklayamayacaksın. Yine de, hakkında hiçbir şey bilmediğin bir konu hakkında utanmadan konuşuyorsun. Ancak, seni

¹⁰⁶ Yasa’nın Tekrarı 28:32.

¹⁰⁷ II. Tarihler 13:9.

¹⁰⁸ Alternatif olarak ‘Tanrı olmayanlara inananları, onu reddedenleri, kendilerine başka kurtarıcılar edinenleri, saygın insanları Mesih kabul edenleri görüyor.’ şeklinde de tercüme edilebilir.

¹⁰⁹ Daniel 9:24.

¹¹⁰ Daniel 9:25.

bilgilendireyim, meshedilmiş önder Kutsal Metin’de açıklandığı üzere 7. haftada gelen Zerubavel’dir.”

- 60 Dedi ki, “Ama nasıl olur da [Zerubavel] meshedilmiş olarak anılır?”
- 61 Dedim ki, “[Pers kralı] Koreş de Mesih (meshedilmiş) olarak adlandırılır¹¹¹ ve İbrahim, İshak ve Yakup hakkında [Tanrı], meshedilmişlerime dokunmayın¹¹² demiştir. Zerubavel hakkında halkı arasında seçkin ve hürmet gören biri olmasına rağmen egemenliğinin yüceltilmeyeceğini göstermek için o bir *nagid* (önderdir) denilmiştir, ulusların önderleri İbrahim’in Tanrısı’nın halkıyla bir araya gelmiş.¹¹³ Size tüm bu bölümü [Daniel kitabındaki bölüm] açıklamaya hazırım, eğer siz ve arkadaşlarınız öğrenmek isterseniz ve kavrayacak aklınız varsa. Efendimiz Kral ve tüm bu insanlar huzurunda Mesih’in gelişi için tayin edilmiş vakte, ne bu bölümde ne de Daniel’in diğer sözlerinde bir işaret yoktur, kitabın son bölümü hariç. Bahsi geçen bölümde ve diğer bölümlerde ona söylenen hakkında Kutsal Kitap’ta şöyle açıklanmıştır ki, [Daniel] ‘tayin edilmiş vakti’ bilebilmek için her daim dua ettiğini söyler. En sonunda, ‘tayin edilmiş vakitle’ ilgili olarak şu ayette bilgilendirilir, *günlük sununun kaldırılıp yıkıcı iğrenç şeyin konduğu zamandan başlayarak 1290 gün geçecek*.¹¹⁴ Burada bulunan Yahudilerin anlaması zor olabilir ama şimdi insanlar huzurunda bu ayetin anlamını açıklayacağım. O diyor ki günlük sununun ‘yıkıcı iğrenç şey’ tarafından kaldırılmasının -yani Romalıların Mabel’i yıkması- ardından 1290 yıl geçecek. Burada bahsedilen *günler* yıllardır, ayette ifade edildiği gibi, *yamim* sonrasına kadar onu geri alma hakkı olacak,¹¹⁵ [*yamim* literal olarak ‘günler’ anlamına gelir ancak ‘tam bir yıl’ı ifade eder]. Benzer şekilde, [ayetteki] *miyamim yamima*¹¹⁶ [ifadesi de literal olarak ‘günden güne’ anlamına gelse de burada ‘yıldan yıla’ anlamındadır]. Aynı şekilde, ‘*yamim*’ya da *asor*¹¹⁷ [ifadesinde *yamim* kelimesi literal olarak ‘günler’ demektir ancak burada ‘bir yıl’ı ifade etmek için kullanılmıştır]. Daha sonra Daniel der ki, *bekleyip 1335 güne ulaşana ne mutlu!*¹¹⁸ Böylece

¹¹¹ Yeşaya 45:1.

¹¹² Mezmurlar 105:15.

¹¹³ Mezmurlar 47:10.

¹¹⁴ Daniel 12:11.

¹¹⁵ Levililer 25:29.

¹¹⁶ Çıkış 13:10.

¹¹⁷ Yaratılış 24:55.

¹¹⁸ Daniel 12:12.

[1290 yıla] 45 yıl daha ekler. Böylece anlam şu hale gelir: İlk belirlenen zamanda [1290 yıl], Mesih gelecek ve Tanrı olmayıp ibadet edilen yıkıcı iğrenç şeyi yok edecek ve onu dünyadan silecek. Daha sonra İsrail'in ulusların çölüne¹¹⁹ sürgün edilmişlerini bir araya getirecek, denilir ki, onu çöle götürecektir onunla dostça konuşacağım¹²⁰, ve Yahudiler kendi vatanına gelecek. [Bu sebeple Mesih'in faaliyetleri] ilk kurtarıcı Musa Efendimizin –selam üzerine olsun- yaptıklarıyla paraleldir. İsrail kendi vatanına yerleştikten, Tanrıları Rab ve Kralları Davut'la¹²¹ birlikte sevindikten sonra bu şeyler, 45 yıl boyunca vaki olacak. O güzel günleri bekleyen [ve ona ulaşan] ne mutludur. Yıkımdan bu yana 1195 yıl dayandık. Daniel'in bahsettiği 1290 yıldan 95 yıl gerideyiz ve umuyoruz ki kurtarıcı o zaman gelecek. Bu açıklama doğrudur, uygundur ve inanmak için makuldür.”¹²²

- 62 Keşiş Pablo karşılık verdi, “Bilgeler *haggadada*¹²³ dediler ki: ‘[Aslen bahsedilen 1290 güne Daniel tarafından eklenen ve böylece toplamda 1335 yapan] fazladan bu 45 gün nedir? Bu, kurtarıcının onlardan saklanacağı günlük süredir. İlk kurtarıcının [Musa'nın] ortaya çıkışı ve onlardan saklanması gibi son kurtarıcı da ortaya çıkacak ve onlardan saklanacak.’ Rabbiler gün terimini açıkça belirttiğine göre gerçek günleri kastetmişlerdir, yılları değil.”
- 63 Açıkladım, “Midraş, ayetin dilini seçmiştir ve ayet, yıllara tekabül eden 45 günden bahsetmektedir. Rabbilerin dediği gibi, ‘Bilge, Kutsal Kitap’ın dilini alıntıladi.”¹²⁴
- 64 Keşiş Pablo, dünyada *yom* teriminin gerçekten ‘bir gün’ anlamına geldiğini kabul etmeyecek hiçbir Yahudinin olmadığını iddia etti. Ancak keyfine göre kelimeleri değiştirenler müstesna.
- 65 Krala itirazını haykırdı ve buldukları ilk Yahudiye yönelip sordular, “Dilinizde *yom* kelimesi hangi anlama gelmektedir?” O yanıtladı, “*Dia* (gün).”
- 66 Dedim ki, “Efendimiz Kral, bu Yahudi Keşiş Pablo'nun lehine yargı bildirmeye uygundur ama benim lehime değil. Kutsal Kitap dilinde

¹¹⁹ Hezekiel 20:35.

¹²⁰ Hoşea 2:16 (2:14).

¹²¹ Yeremya 30:9.

¹²² Bkz. Yasin Meral, *Yahudilerin Ahir Zamanı* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 184-185.

¹²³ Yalkut Hoşea, 518.

¹²⁴ Baba Metzia, 2a.

yom, zamanı kasteder ki ilk doğanların hepsini yok ettiğim ‘gün’¹²⁵ ifadesinde olduğu gibidir. Toplu olarak günlerden bahsettiğinde yılları ifade etmek için kullanılmıştır ve burada da ayet yılları ifade etmek için kullanılmaktadır. Çünkü [sürgünün bitişi] meselesini mühürlemek istemiştir, melek [Daniel’e] birçok defa söylediği gibi, son gelinceye dek bu sözleri sakla, kitabı mühürle, bilgileri artsın diye birçokları oraya buraya gidecek.¹²⁶ Ancak ben bilgelik sözlerini ne bilen ne de anlayan [Keşiş Pablo] ile konuşuyorum ve uygun olan onun hükmünün aptallar tarafından verilmesidir.”

- 67 Keşiş Arnaldo de Segurra¹²⁷ cevapladı, “Unutmayın ki [Kutsal Kitap’ın Latince tercümesinde] Jerome¹²⁸, *yamim* kelimesini burada halkların gününe nispetle yorumlamıştır.”
- 68 Sözlerinden memnun kaldım ve dedim ki, “[Jerome’nin] sözlerinden *yamim* kelimesinin diğer yerlerde olduğu gibi burada yalın anlamının alınmadığını görebilirsiniz. Nitekim Jerome yorumlamayı gerekli görmüştür. Bununla beraber [Jerome’nin] ‘halkların günleri’ olarak yorumladığının [aslında] yıllar olduğu fikrindeyim çünkü insanlar ‘şu olaydan beri çok günler geçti’ derler ve bu ifadeyle yıllar kastedilir.”
- 69 Aynı adam dönüp tekrar dedi ki, “İşte, onların bilgeleri Mesih’in Aden Bahçesi’ne [canlı olarak] girdiğini söyler.¹²⁹ Burada, *haggada*da denir ki, ‘Mesih neden [Aden Bahçesi’ne girdi]? Çünkü atalarının putlara tapıtığını gördü, yolunu onlardan ayırdı ve Tanrı’ya kulluk etti. Tanrı da onu Aden Bahçesi’ne gizledi.”
- 70 Onunla alay ettim ve dedim ki, “Bu benim için, onun yalnızca putperestlerin soyundan bir insan olduğuna ve kendini atalarının yolundan uzak tutup sizin gibi putlara tapmadığında Tanrı’nın hoşnutlukla karşılık verdiğine kanıttır. Tanrı için bu söylenebilir mi?” Sonra kitabını aldım ve metni onlar için baştan okudum. Aşer’in kızı Serah ve Firavun’un kızı Batya’nın da aralarında olduğu 14 kişinin Aden Bahçesi’ne canlı girdiğini belirtir. İnandığınızı gibi İsa Tanrı olsaydı Aden Bahçesi’ndeki kadınların arasında olmazdı. Tahtı göklerde, ayakları yerde¹³⁰ olmalıdır, uzak olsun! Bunun yerine,

¹²⁵ Çölde Sayım 3:17.

¹²⁶ Daniel 12:4.

¹²⁷ Dominiken lider.

¹²⁸ Vulgate olarak da bilinen Eski Ahit’in Latince tercümesini 4. yüzyılda Papa I. Damasus gözetiminde yapan kişi.

¹²⁹ Dereh Eretz Zuta, birinci bölümün sonu.

¹³⁰ Bkz. Yeşaya 66:1.

söylediğim gibi: Bir fani olan Mesih, günah işlemeden önce ilk insanın evi olan Aden Bahçesi'nde kalmaktadır. Bu, *haggada* kitaplarındaki bilgelerin düşüncesidir ve bu açıklandı.¹³¹

- 71 Sonra Efendimiz Kral kalktı ve çevresindekilerle birlikte ayrıldı.
- 72 Daha sonra, [haftanın] beşinci günü¹³² Efendimiz Kral gösterişten uzak olması gerektiğini söyleyerek münazaranın yapılacağı yeri kendi sarayı olarak belirledi. Sarayın girişinde oturduk. Keşiş Pablo alakasız, anlamsız sözlerle açılışı yaptı. Sonra dedi ki, “Geçmiş 400 yıldır azametinde eşsiz olan büyük bilgeden kanıt getireceğim. Onun adı Mısırlı Musa’dır [Maimonides] ve der ki Mesih ölecek onun oğlu ve torunu ondan sonra hükmedecek, söylediğiniz gibi, o diğer insanlar gibi ölmeyecek değildir.” *Şoftim Kitabı*’nın getirilmesini istedi.¹³³
- 73 Huzurlarında dedim ki, “O kitapta aradığınız yoktur. Ancak belirtmeliyim ki daha önce söylediğim gibi *haggada* kitaplarında [Mesih’in, Mabed’in] yıkıldığı gün doğduğunu ve sonsuza dek yaşayacağını söyleyen bazı bilgilerimiz vardır. Yine de bilgelerin fikri yalın anlamdan yanadır ve [Mesih] tayin edilmiş kurtuluş vaktine yakın bir zamanda doğacaktır. Yıllarca normal olarak yaşayacak ve şerefle ölecek, tacını oğluna miras bırakacaktır. Nitekim ben de buna inanıyorum. Günümüz dünyasıyla Mesih dönemi arasındaki tek fark, İsrailoğullarının diğer milletlerin boyunduruğundan kurtulmuş olmasıdır.”¹³⁴
- 74 Bu sırada [Keşiş Pablo’nun] istediği metni getirdiler ve aradı ama onu bulamadı. Sonra kitabı ellerinden aldım ve dedim ki, “Onun getirdiği kitabın sözlerini dinleyin” ve bölümün başından itibaren onlara okudum: “Kral Mesih gelecekte ortaya çıkacak, Davut evinin krallığını ilk ihtişamına döndürecek, Mabed’i inşa edecek ve dağılmış İsrailoğullarını bir araya toplayacak.”¹³⁵
- 75 Keşiş Arnaldo de Segurra, “O [Maimonides] yalan söylüyor!” dedi.
- 76 “Şimdiye kadar benzeri olmayan büyük bilgeydi, şimdi yalancı mı oldu!”

¹³¹ Bkz. paragraf 40.

¹³² 26 Temmuz 1263, Perşembe. Münazaranın üçüncü günü.

¹³³ Maimonides’in *Mişne Tora* adlı eserinin son kitabı.

¹³⁴ Bkz. Meral, *Yahudi Dinî Literatüründe Mesih, Deccal ve Gog-Magog*, 69, 221; Meral, *Yahudilerin Ahir Zamanı*, 272.

¹³⁵ Hilhot Melahim, 11:1.

- 77 Kral, Keşiş Arnaldo'yu azarladı, "Bilgelere saygısızlık etmek münasip değildir."
- 78 Krala dedim ki, "[Maimonides] yalan söylemiyor çünkü Tora'dan ve peygamberlerden onun söylediklerinin hakikat olduğuna dair kanıtım var. İsrail'in ve Yehuda'nın dağılmış on iki kabilesini bir araya getirmek Mesih'in görevi olacaktır ama Mesih'iniz İsa hiçbirini bir araya getirmedi. O, sürgün sırasında yaşamadı [bu sebeple onları kurtarmak için bir fırsatı olmadı]. Mesih Kudüs'te Mabed'i inşa edecek ama İsa [Mabed'i] ne inşa etti ne de onu yıktı. Mesih tüm insanlara hükmedecek ama [İsa] kendisine bile hükmetmedi." [Ona uygulanan eziyeti ve infazını engelleyecek gücü yoktu]. Sonra onlara [Tora'daki] pasajı okudum, *bütün bu olaylar -önünüze serdiğim kutsama ve lanetler- başınıza geldiğinde, Tanrınız Rabb'in sizi dağıttığı uluslar arasında bunları hatırlayacaksınız,*¹³⁶ ve şu sözlerle bitirdim, *Tanrınız Rab bütün bu lanetleri sizden nefret edenlerin, size baskı yapan düşmanlarınızın üzerine yağdıracak.*¹³⁷ Onlara *düşmanlarınızın Hıristiyanlar ve nefret edenlerin Müslümanlar*¹³⁸ yani bize eziyet edecek iki millet olduğunu açıkladım. Hiçbir yanıt vermediler ve kalkıp gittiler.
- 79 Sonraki gün, haftanın altıncı günü¹³⁹, oturumu sarayda yapılmak üzere ayarladılar. Ve Kral her zamanki gibi duvarın yanındaki yerine oturmuştu.¹⁴⁰ Barselona Piskoposu, birçok prens, Guilles de Sargon, Pere Bargo, bir hayli şövalye, kasaba halkından birçokları ve fakir insanlar oradaydı.
- 80 Kral'a dedim ki, "Münazaraya devam etmek istemiyorum."
- 81 Kral, "Neden?" diye sordu.
- 82 Dedim ki, "Burada bir dolu [Yahudi] var ve hepsi bu [tartışmaya] devam etmemem için bana baskı yaptılar ve yalvardılar çünkü dünyaya dehşet saçan bu vaizlerden, bu insanlardan çok korkuyorlar. Büyük hahamlar ve asiller de buna daha fazla devam etmemem için bana haber yolladılar. Efendim Kral, kraliyet evinizden birçok

¹³⁶ Yasa'nın Tekrarı 30:1.

¹³⁷ Yasa'nın Tekrarı 30:7.

¹³⁸ İbranice metinde *ha-yişmaelim/הישמעאלים* ifadesi ile karşılanmıştır. Yahudi literatüründe *ha-yişmaelim/הישמעאלים* ifadesi İslam öncesi dönemde Araplar, İslam sonrası dönemde Müslümanlar için kullanılmaktadır. Bkz. Meral, *Yahudi Düşüncesinde İslam Algısı İbn Meymun (Maimonides) Örneği*, 130-132.

¹³⁹ Cuma günü, münazaranın dördüncü günü.

¹⁴⁰ I. Samuel 20:25.

şövalye onların huzurunda onların inançlarına karşı konuşarak akılsızca davrandığımı söylediler. Fransisken bilge Cenovalı Keşiş Pere, bana münazaranın iyiye gitmediğini söyledi. Aynı şekilde kasaba halkı da bazı Yahudilere devam etmemem gerektiğini belirtmişler.” Aslında öyleydi ama münazaraya devam etmenin Kral’ın isteği olduğunu anlayınca devam etmem gerektiğini tereddütle söylediler. Bu konudaki karşılıklı konuşmamız uzadı. Sonunda, devam edeceğimi ama adaletin, kendisi üç gündür sorup durduğu ve benim cevapladığım gibi bir gün de benim sormamı ve Keşiş Pablo’nun cevaplamasını gerektirdiğini söyledim.

- 83** Kral dedi ki, “Yine de [onun sorularını] cevaplayacaksın.” Kabul ettim.
- 84** Sonra [Keşiş Pablo] kalktı ve sordu, “Peygamberlerin sözünü ettiği Mesih’in gerçek bir insan mı yoksa gerçek bir Tanrı mı olduğuna inanıyorsun?”
- 85** Yanıtladım, “Aslında başlangıçta bir anlaşma yapmıştık, önce Mesih’in hâlihazırda gelip gelmediğini sonrasında bizzat Tanrı olup olmadığını konuşacaktık. Onun geldiğini kanıtlayamadığınıza göre – zira getirdiğiniz tüm saçma kanıtları çürüttüm- iddiayı ben kazandım ve kanıtlama [yükümlülüğü] sizin üzerinizde. Bu koşulu siz kabul ettiniz. Haklı çıktığımı kabul etmezseniz, eğer dinleyecekseniz [sizi ikna etmek için] gerçek kanıtlar getirmeyi üzerime alacağım. İsa’nızın Mesih olmadığını kanıtlanmasının ardından eğer gelecek olan Mesih’in gerçek bir fani mi veya ne olduğunu tartışmanızın bir anlamı kalmayacak.”
- 86** Orada bulunan ilmî hakemler, bu noktayla ilgili olarak benim haklı olduğumu söylediler.
- 87** Ancak Kral bana talimat verdi, “Yine de [sorusunu] yanıtla.”
- 88** Dedim ki, “Aslında, gelecek olan Mesih gerçek bir insan, hatta benim gibi, bir kadın ve bir erkeğin birleşiminden doğmuş bir oğul olacak. Davut neslinden olacak, yazılıdır ki, Yişay’ın kütüğünden yeni bir filiz çıkacak...¹⁴¹ Dahası, denir ki, Şilo gelene kadar.¹⁴² [Şilo.] ‘onun oğlu’ anlamına gelir, [bu, Yehuda kabilesinin bir oğludur]. Bu, şilya¹⁴³ (plasenta) ifadesi ile alakalıdır çünkü tüm insanlar gibi o da bir plasentadan doğacak. Öne sürdüğünüz gibi Tanrı’nın Ruhu olsaydı Yişay’ın kütüğünden olmazdı ve Yişay’ın kütüğünden olan bir

¹⁴¹ Yeşaya 11:1.

¹⁴² Yaratılış 49:10.

¹⁴³ Bu yorum, Midraş Lekah Tov’da bulunmaktadır.

kadının rahmine tutunsa bile krallığı miras alamazdı çünkü Tora'nın hükmüyle bir oğul varken kızlar ve onların çocukları miras alamaz¹⁴⁴ ve Davut'un her zaman bir oğlu vardı.”

- 89** Keşiş Pablo dedi ki, “Mezmun şöyle söyler, *Davut'un mezmuru. Rab, Efendim'e 'Ben düşmanlarını ayaklarının altına serinceye dek sağımda otur' diyor.*¹⁴⁵ Kral Davut, Tanrı'nın kendisinden başka kime efendim diyecek ve [eğer Davut'un aslında Tanrı'ya değil bir insana işaret ettiğine ısrar ederseniz] bir insan nasıl Tanrı'nın sağında oturabilir?”
- 90** Kral dedi ki, “Güzel sordu, çünkü eğer Mesih, Davut'un fiili soyundan bir insan olsaydı, Davut ona efendim demezdi. Benim bir oğlum ya da torunum olsa, tüm dünyaya hükmetse bile ona 'efendim' demem. Aksine, bana 'efendim' demesini ve elimi öpmesini isterim.”
- 91** Yüzümü Keşiş Pablo'ya çevirdim ve dedim ki, “Sen bu iddiayı yeni keşfeden ve din değiştirecek kadar ondan etkilenen Yahudi bir ilim adamı mısın? Keşfettiğin bu yeni iddiaları [onlarla] tartışabileceğin diye Yahudi âlimleri toplamayı krala öğütleyen sen misin? Bunu daha önce duymadık öyle mi? Neden Yahudilerin bu sorusunu soran bir rahip ya da çocuk yok. Bu soru oldukça eski.”
- 92** Kral dedi ki, “Yine de [sorusunu] cevapla.”
- 93** Dedim ki, “Şimdi beni dinleyin. Ruhü'l-Kudüs'ün yardımıyla Mezmurları oluşturan Kral Davut'tu. Onları, Tanrı'nın sunağı önünde söylenmesi amacıyla düzenledi. O kendisi onları okumadı, okumaya da izni yoktu çünkü Tora'nın yasasıyla bu ona yasaklanmıştı.¹⁴⁶ Bunun yerine, okusunlar diye Mezmurları Levililere verdi. Tarihler kitabında bu açıkça yazılıdır.¹⁴⁷ Bu sebeple, [Kral Davut] mezmuru zorunlu olarak Levililerin ağzından yazdı. Nitekim eğer Kral Davut 'Rab, bana diyor ki' deseydi, Levi [bu sözleri tekrarlayarak] yanlış bir ifade kullanacaktı. Bunun yerine, Levi'nin Mabed'de, 'Rab, Efendim'e diyor ki -yani Davut'a- sağımda otur' demesi caizdir. 'Oturmak' [ifadesinin] anlamı, Tanrı'nın onu yaşamı boyunca koruyacağını, onu kurtaracağını ve düşmanları üzerine egemen olmasını sağlayacağını ifade etmektedir. Bir saldırıda sekiz yüz kişiyi öldürdü¹⁴⁸ ifadesindeki gibi. Huzurunuzdaki bu şövalyelerden herhangi biri bu kahramanlığı yapabilir mi? Bu, mezmurda geçen

¹⁴⁴ Baba Batra, 115b.

¹⁴⁵ Mezmurlar 110:1.

¹⁴⁶ Yasa'nın Tekrarı 18:7.

¹⁴⁷ I. Tarihler 16:7.

¹⁴⁸ II. Samuel 23:8.

Tanrı'nın sağdır. Davut hakkında ayrıca şöyle yazılıdır, *beni sağ elin destekler*.¹⁴⁹ Benzer şekilde şöyle yazılıdır, *Rabb'in sağ eli güçlü işler yapar, Rabb'in sağ eli üstündür*.¹⁵⁰ Musa Efendimize nispetle şöyle yazılıdır, *Tanrı görkemli gücüyle Musa'nın sağında yol aldı*¹⁵¹, ve Musa Firavun'un düşüşünde dedi ki, *Ya Rab, sağ elin altında düşmanlar kırılır*.¹⁵² Dahası, [birçok] yerde Kutsal Kitap ayetleri [zamid yerine özel isim] zikreder: *ve Yiftah ve Şmuel*¹⁵³; *siz Lemeh'in karıları*.¹⁵⁴ Musa Efendimizin Tora'daki tüm sözleri aynı yapıdadır. Ancak burada, bahsettiğim gibi ifade etmek zorunda kalmıştır. Mezmurlar, *Ruhu'l-Kudüs'ün* yardımıyla yazılmıştı ve Davut'a ve onun tahtına oturan oğluna nispetle söylendiler ki o da Mesih'tir. Nasıl ki çünkü nasıl ki olaylar Davut için kısmen [lehteydi], oğlu Mesih için de tamamıyla [lehte] olacak. Etrafındaki düşmanlara galip gelinceye kadar Davut'u destekleyen Tanrı'nın sağı, tüm milletleri ayaklarının altına serinceye dek¹⁵⁵ Mesih'i de destekleyecek. Hepsi onun düşmanı, çünkü onun insanlarını boyunduruk altına aldılar, onun gelişini ve krallığını reddettiler. [Hatta] bazıları [kendilerini] hak sahibi yaptılar. Bu sebeple, bu mezmuru Davut'un ve oğlu Mesih'in günlerinde Mabel'de okumak caizdir çünkü o, *Davut'un tahtına ve krallığına*¹⁵⁶ nispetle söylenmiştir.”

- 94 Keşiş Pablo yanıtladı, “O bunu nasıl söyler? Onların bilgeleri [bu mezmurun] Mesih'ten bahsettiğini ifade ederler, bu sözler yalın anlamda söylenmiştir ve o, Tanrı'nın sağında oturmaktadır.” Şöyle söyleyen bir *haggada* alıntılıdı, “Tanrı, gelecekte Mesih'i sağına ve İbrahim'i soluna oturtacak.”
- 95 Dedim ki, “Bu [*haggada*] da benim dediğimi kanıtlar çünkü zaten buradaki ifadenin kısmen Davut'u ve esasen tam anlamıyla Mesih'i ilgilendirdiğini ifade ettim.” Kitabı istedim ve onu bana verdiler.
- 96 Dedim ki, “Bakın nasıl çarpıtıyor! Bu *haggada* şöyle der: Tanrı, gelecekte Mesih'i sağına ve İbrahim'i soluna oturtacak. İbrahim'in yüzü kederle kaplandı ve dedi ki, ‘Soyumdan biri Tanrı'nın sağına

¹⁴⁹ Mezmurlar 18:35.

¹⁵⁰ Mezmurlar 118:15-16.

¹⁵¹ Yeremya 63:12.

¹⁵² Çıkış 15:6.

¹⁵³ I. Samuel 12:1.

¹⁵⁴ Yaratılış 4:23.

¹⁵⁵ Mezmurlar 110:1.

¹⁵⁶ Yeşaya 9:6.

ben ise soluna mı oturacağım!' Tanrı onun gönlünü aldı... [Buradan açıktır ki Mesih, Tanrı değildir ve hele ki İsa hiç Mesih değildir. Eğer o Tanrı olsaydı, Tanrı'ya daha fazla hürmet edildi diye İbrahim bu durumdan mahcup olmaz ve yüzü düşmezdi. İbrahim [Mesih'ten] 'ben b'ni' (oğlumun bir oğlu) [yani torunlarımdan biri] olarak bahsediyor, 'ben biti' (kızımın bir oğlu) değil. Sizin sözlerinize göre İsa, İbrahim'in erkek torunlarından birinin oğlu değil. Dahası, İbrahim [Tanrı'nın] solunda oturduğu gibi Mesih de [Tanrı'nın] sağında oturuyor, ikisi de gerçekte insan. İsa'nın Mesih olmadığı açıktır zira [midraş] gelecekte bahsetmektedir ve bunları söyleyen [midraş] bilgeleri, [İsa'dan] yaklaşık beş yüz yıl sonra yaşamışlardır. Ancak Keşiş Pablo [pasajın] yalnızca başını ve sonunu alıyor, [içeriği yok saymaktan] hiç utanmıyor.”

- 97 Dönüp midraştan¹⁵⁷ alıntı yaptı: “Yazılıdır ki, *ben aranızda yürüyeceğim*.¹⁵⁸ Bunu bir meselle açıkladılar. Bu bahçesinde bahçıvanıyla sakince yürümeye çıkmış ama bahçıvanın ondan saklandığı bir krala benzetilebilir. Kral ona sorar, ‘Neden saklandın? Ben de senin gibiyim.’ Aynı şekilde Tanrı da sadıklarla Aden Bahçesi’nde yürüyecek. Ancak sadıklar onu gördüğünde ondan korkacaklar. Tanrı sadıklara soracak, neden benden korktunuz? Ben de sizin gibiyim. Benden korkmamanızı umarım. Bu sebeple Kutsal Metin’de denir ki, Tanrı’nız olacağım, siz de benim halkım olacaksınız.”¹⁵⁹ [Keşiş Pablo] burada [sonlandırdı], “Tanrı ‘ben de sizin gibiyim’ dediğine göre onlar gibi insan suretine bürünmüştür.”
- 98 Dedim ki, “Alıntıladıklarının hepsi –eğer anlarsa- onun aleyhine kanıtlardır. Bu bölüm, geleceğe işaretlerdir ve Aden Bahçesi’nde gerçekleşecektir. Ancak İsa hayattayken sadıklarla birlikte Aden Bahçesi’nde yürümedi. Aksine, o hayatı boyunca düşmanlarından ve peşine düşenlerden kaçıyordu. Bu midraş da yalnızca bir meseldir, başlangıçta denildiği gibi: ‘Bunu bir meselle açıkladılar...’ Buradaki anlam şudur, sadıklar dünyada nübüvvetin hakikatini kavrayamazlar ve İlahi İhtişam¹⁶⁰ deneni göremezler, denildiği gibi, *bir görümde ona kendimi tanıttım*.¹⁶¹ Nübüvvetinin başlangıcında Musa Efendimiz bile

¹⁵⁷ Yalkut Bahkotay, 672.

¹⁵⁸ Levililer 26:12.

¹⁵⁹ Levililer 26:12.

¹⁶⁰ İbranice metinde ה"גלוריא/gloria kelimesi ile karşılanmıştır.

¹⁶¹ Çölde Sayım 12:6.

korkmuştu, denildiği gibi, Musa yüzünü kapadı çünkü korkuyordu.¹⁶² Ancak gelecekte [sadıkların] ruhları tüm günahlarından ve zararlı maddelerden arınacak, hakkında Kutsal Kitap'ta Rab Musa'yla kişinin arkadaşıyla konuştuğu gibi yüz yüze konuşurdu¹⁶³ denen Musa Efendimiz gibi, İlahi ihtişamı berrak bir ayna aracılığıyla tefekkür etmeye izinleri olacak. [Rabbilerin midraştaki] 'Ben de sizin gibiyim', ifadesi mesel olarak söylenmiştir. Böylece sadıklar, birbirlerinden korkmadıkları gibi Tanrı'nın varlığından da korkmayacak ve dehşete düşmeyeceklerdir. Ayetteki kişinin arkadaşıyla konuştuğu gibi ifadesindeki kasıt budur, zira Tanrı, Musa ile konuşurken insan suretine bürünmemiştir. Bu bilgelerin dilidir. Bu, Yalamednu'daki¹⁶⁴ ifadelerine benzerdir: 'Emirlerimi yerine getirirseniz, benim gibisiniz.' Bu Kutsal Kitap dilidir, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız¹⁶⁵ ayetinde ve işte bizlerden biri oldu,¹⁶⁶ aralarındaki en güçsüz kişi Davut gibi, Davut soyu da Tanrı gibi, kendilerine öncülük eden Rabb'in meleği gibi olacak¹⁶⁷ ayetlerinde olduğu gibi. Ancak, "benzerliklerinde" eşit olduklarını iddia etmek amaçlanmamıştır."

- 99** Aynı adam dönüp iddia etti, "Bereşit Rabba'da¹⁶⁸ derler ki, 'Ve Tanrı'nın ruhu suların üzerinde hareket ediyordu.'¹⁶⁹ Bu Mesih'in ruhudur.' Eğer öyleyse, [Mesih] insan değildir; Tanrı'nın ruhudur."
- 100** Yanıtladım, "Vah ona ki hiçbir şey bilmeyip bilge ve yetkin olduğunu düşünür. Ayrıca [Rabbiler] derler ki, 'Ve Tanrı'nın ruhu hareket ediyordu. Bu ilk insanın ruhudur.' Onun Tanrı olacağını söylediler mi? Kitapta neyin aşağıda neyin yukarıda olduğunu bilmeyen, şimdi kalkmış yaşayan Tanrı'nın sözlerini saptırıyor! Oysa yukarıdaki ayeti 'bu Mesih'in ruhudur' diye yorumlayan bilge, ayeti dünyanın [dört] krallığına atıfla açıklamıştır. Burada ayetin dilini gelecekteki olaylara göre yorumlamıştır. Nitekim şöyle dedi: 'Ve dünya 'tohu' (şekilsiz) idi. Bu Babil'dir, denilmiştir ki, yere baktım, tohu (şekilsiz) idi.'¹⁷⁰ Ve boşluk.

¹⁶² Çıkış 3:6.

¹⁶³ Çıkış 33:11.

¹⁶⁴ Midraş Rabba literatürü başta olmak üzere agadik midraşlarda kullanılan bir giriş kalıbıdır. Yalamednu rabbenu (efendimiz bize öğretir ki) diyerek anlatıya giriş yapılır. Yalammedenu şeklinde başka bir formda da kullanılmaktadır.

¹⁶⁵ Yaratılış 3:5.

¹⁶⁶ Yaratılış 3:22.

¹⁶⁷ Zekeriya 12:8.

¹⁶⁸ Bereşit Rabbah, 2:5.

¹⁶⁹ Yaratılış 1:2.

¹⁷⁰ Yeremya 4:23.

Bu Med ülkesidir, denilmiştir ki, *Haman'ı apar topar götürdüler*.¹⁷¹ Ve karanlık. Bu, İsrail'in gözlerini fermanlarla karartan Grek ülkesidir. Derinlerin üzerinde. Bu sapkın [Roma] krallığıdır. Ve Tanrı'nın ruhu. Bu Mesih'in ruhudur. O neye göre [gelecek? Suların üzerinde hareket ediyordu tabirinde işaret edilen meziyette gelecek], suya benzetilen tövbe meziyeti.¹⁷² Böylece Midraş dördüncü krallık olan Roma'yı da içerecek şekilde dört krallık sayıyor. Sonrasında, Tanrı'nın ruhunun, hakkında *onu ruhumla doldurdum*¹⁷³ denen Bezalel gibi bilgelikle ve Tanrı'nın ruhuyla dolu gerçek bir insan olan Mesih'e işaret ettiğini ortaya koyuyor. Yeşu hakkında da, *Nun oğlu Yeşu bilgelikle doluydu*¹⁷⁴ denilmiştir. Şimdi, kaderinde dördüncü krallıktan sonra gelmesi yazılı olan Mesih hakkında konuştukları [yukarıdaki midraşla] açıklanmış oldu." Ona midraşın anlamını söyleyemedim çünkü Rabbilerin kinaye gücü ile yorumladıkları imalara dayalıdır. Burada ayetin asıl anlamı da bu değildir. *Vayeitzei Yaakov*¹⁷⁵ kısmında olduğu gibi, Bereşit Rabba'nın birçok yerinde benzer örnekler bulunur. Bunu, [Keşiş Pablo'nun] getirdiği kitabı nasıl okuması gerektiğini bilmediğini göstermek için söyledim çünkü kullanılan dili anlamakta hataya düştü.

- 101** Sonra Kral kalktı ve hepsi onu takip etti.
- 102** Bu, tartışmaların tamamının bir kayıdır. Aklım elverdiğince onda hiçbir değişikliğe gitmedim. Aynı günkü bu [son oturumdan] sonra, Efendimiz Kral'ın huzuruna çıktım ve dedi ki, "Münazara olduğu gibi kalsın [burada bitsin] zira kendi davasını savunmaya hakkı olmayan kişi görmedim", aynen benim yaptığım gibi. Daha sonra avluda, kralın ve rahiplerin Şabat günü sinagoga gelmek istediklerini duydum. Bu sebeple [Barselona] şehrinde sekiz gün kaldım. Ertesi Şabat¹⁷⁶ [sinagoga] geldiklerinde Efendimiz Kral'ı uygun bir şekilde karşıladım. İsa'nın Mesih olduğuna dair yoğun telkinde bulundu.
- 103** Kalktım ve dedim ki, "Efendimiz Kral'ın prensler ve seçkin asiller huzurunda söylenen sözleri –onlar gibi yüce ve şerefli bir prensin ağzından çıkan sözler- dünyada eşsizdir ama onların hakikat olduklarını [söyleyerek] onları yüceltmeyeceğim çünkü hakikatin

¹⁷¹ Ester 6:14.

¹⁷² Mersiyeler 2:19.

¹⁷³ Çıkış 31:33.

¹⁷⁴ Yasa'nın Tekrarı 34:9.

¹⁷⁵ Yaratılış 28:10.

¹⁷⁶ 4 Ağustos 1263.

onun söylediği gibi olmadığına dair açık kanıtlar ve güneş kadar parlak metinler var. Ancak o [konuşan kişi, Ramban], onunla [kralla] tartışmaya layık değildir. Yine de onunla [kralla] ilgili hayran olduğum bir şey söyleyeceğim. Huzurumuzda bizi İsa'nın Mesih olduğuna inandırmak için söylediği sözler, İsa'nın bizzat kendisi tarafından atalarımıza söylenmiştir. Atalarımız, İsa kendilerini ikna etmeye çalıştığında [İsa'yı] mükemmel ve güçlü bir şekilde yüzüne karşı yalanladılar ki gerçekte o kendi iddialarını ispatlama konusunda bu kraldan daha bilgili ve daha yetkindi. Nitekim düşünencize göre o Tanrı'dır. Şimdi, onu gören ve bilen atalarımız ona aldırmamışken nasıl olur da biz, İsa'yı tanıyan ve hayatına şahitlik eden atalarımız gibi değil de bilakis onu görmemiş ve hemşehrisi de olmamış uzak ravilerin beyanlarıyla İsa'yı tanıyan bu Kral'a inanıp onun sözüne kulak veririz!"

- 104** Daha sonra Keşiş Ramon de Penyafort kalktı ve teslis üzerine vaaz etti. [Teslisin] hikmet, irade ve kudret olduğunu söyledi. Sinagogta şöyle ilan etti, "Üstad, [Ramban] Gerona'da buna katıldı ve Keşiş Pablo'nun sözleriyle hemfikir oldu."
- 105** Ayağa kalktım ve dedim ki, "Yahudiler ve Yahudi olmayanlar, dinleyin ve sözlerime kulak verin. Keşiş Pablo, Gerona'da teslise inanıp inanmadığımı sordu. Ben de ona sordum, 'Teslis nedir? Tanrı'nın insan [vücudu] gibi üç katı/somut vücuttan [oluştuduğu anlamına mı geliyor?]' Cevap verdi, 'Hayır.' [O zaman sordum,] 'Ruhlar ve üç melek gibi üç latif varlık mı?' 'Hayır,' dedi. Daha fazla sordum, 'Bedenlerin dört elementten meydana gelmesi gibi üç elementten oluşan bir şey mi?' 'Hayır,' dedi. O zaman [meydan okudum], 'Teslis nedir?' Cevapladı, 'Hikmet, irade ve kudrettir.' Dedim ki, 'Tanrı'nın aptal değil bilge olduğuna, iradesinin hislerden beri olduğuna ve zayıf değil kudretli olduğuna şehadet ettim. Ancak teslis ifadesi, temel bir hatadır çünkü hikmet, Yaraticı'da bir araz değildir. Aksine, O ve hikmeti birdir, O ve iradesi birdir, O ve kudreti birdir; o zaman, hikmet, irade ve kudret hepsi birdir. Eğer Tanrı'da arazlar bulunsaydı, bu üç ilahlık değil üç araz taşıyan tek ilah olurdu yalnızca.' Bu noktada Efendimiz Kral hilekârların kendisine öğrettiği bir kıyastan bahsetti. Dedi ki, şarapta üç şey var –renk, tat ve koku– ama şarap tektir. Ancak bu temel bir hatadır çünkü şaraptaki kırmızılık, tat ve koku ayrı şeylerdir. Her biri diğerinden ayrı olarak bulunabilir zira şarabın kırmızısı, beyazı ve diğer renkleri vardır. Tat ve koku için de aynı şey geçerlidir. Dahası, şarap kırmızılık, tat ya da koku değildir; kadehleri dolduran şarabın [kendi] varlığıdır. Bu

nedenle, şarap kendilerinde birlik olmayan üç ayrı özellik taşıyan bir varlıktır. Hataya düşerek [ilahi hikmeti, iradeyi ve kudreti üç ayrı varlık olarak sayıp] sonra zorunlu olarak [Tanrı'nın varlığı, hikmeti, iradesi ve kudreti olmak üzere toplamda dört yapan] dörtlü bir birlikten mi bahsedelim? Hatta beşli [bir birlik] çünkü Tanrı canlıdır ve kendisinde hayat vardır ki bu hikmet kadar [temeldir] ve böylece Tanrı canlı, hikmetli, iradeli ve kudretli olur ve Tanrılığın özü [hepsi birden] beş olur! Ancak bunların hepsi açık bir yanılgıdır.”

- 106** Bunun üzerine Keşiş Pablo kalktı ve içinde teslis barındıran gerçek birliğe, inandığını ilan etti. Ayrıca bunun çok derin bir mesele olduğunu hatta meleklerin ve semavi varlıkların dahi anlamadığını [söyledi].
- 107** Kalktım ve dedim ki, “Açıktır ki insan bilmediği şeye inanmaz. O hâlde melekler [dahi] teslise inanamaz.” Arkadaşları Keşiş Pablo'yu susturdular.
- 108** Ondan sonra Kral ayağa kalktı, kürsüden indi ve [sinagogu] terk ettiler. Ertesi gün, Efendimiz Kral'ın huzuruna çıktım ve bana dedi ki, “Şehrine, hayatına ve sükûnete geri dön.” Bana 300 dinar verdi. Muhabbetle ona veda ettim. Tanrı beni gelecek dünya yaşamına layık kılsın. Âmin.

Kaynakça

- Bianchi, Francesco. “The Hebrew Text of the Disputation of Barcelona”. Barselona: Museu d'Historia de Barcelona, 2013.
- Caputo, Nina. *Debating Truth: The Barcelona Disputation of 1263 A Graphic History*. New York: Oxford University Press, 2017.
- Caputo, Nina. *Nahmanides in Medieval Catalonia History, Community, and Messianism*. Indiana: University of Notre Dame Press, 2007.
- Chavel, Rabbi Charles B. *ha-Ramban Rabbenu Moşe ben Nahman*. Kudüs: Mosad Rav Kok, 1967.
- Nachmanides. *Writings of the Ramban*. Tahk. & çev. Rabbi Charles B. Chavel, New York: Shilo, 2009.
- Nachmanides. *Kitvey Rabbenu Moşe ben Nahman*. Tahk. Rabbi Charles B. Chavel, Kudüs: Mosad Rav Kok, 1963.
- Chazan, Robert. *Church, State, and the Jew in the Middle Ages*. New Jersey: Behrman House, 1980.
- Gottheil, Richard & Kaufmann Kohler. “Disputations”, *Jewish Encyclopedia*, 4: 614-618.
- Maccoby, Hyam. *Judaism on Trial Jewish-Christian Disputations in the Middle Ages*. Oxford: The Littmann Library of Jewish Civilization, 2003.

- Meral, Yasin. *Yahudi Dinî Literatüründe Mesih, Deccal ve Gog-Magog*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019.
- Meral, Yasin. *Yahudi Düşüncesinde İslam Algısı İbn Meymun (Maimonides) Örneği*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.
- Meral, Yasin. *Yahudilerin Ahir Zamanı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019.
- Peters, Edward M. "Inquisition". *Encyclopedia of Medieval Philosophy between 500 and 1500*, ed. Henrik Lagerlund, New York: Springer, 2011, 544-550.